

GUBITAK KLERIČKOG STALEŽA (KAN. 290, 1° i 2°)

Jure BRKAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

Zrinsko-frankopanska 19, 21 001 Split

juraj.brkan@st.t-com.hr

Sažetak

Autor u članku komentira kan. 290 važećeg Zakonika, ograničavajući se na br. 1 i 2, koji govori o gubitku kleričkog staleža. Autor naglašava kako u Katoličkoj Crkvi postoje tri životna staleža vjernika: laici, klerici i redovnici (usp. kan. 207). Katolička je Crkva tijekom povijesti uvijek vodila posebnu brigu oko zaštite i dostojanstva kleričkog staleža te kažnjavala one klerike koji bi se ogriješili o crkvenu disciplinu do te mjere da ih je u najtežim slučajevima isključivala iz kleričkog staleža. Onima pak klericima koji su tražili da ih se oslobodi obveza 1 prava kleričkog staleža, Crkva je kao brižna majka izlazila ususret pravnim institutom *otpisa* i *oprosta*. Budući da u hrvatskoj kanonskoj literaturi nedostaje znanstvenih radova koji obrađuju pitanje načina gubitka kleričkog staleža, autor u radu komentira kan. 290, br. 1 i 2, upotrebljavajući egzegetsko-pravnu metodu. Iako se klerički stalež, prema odredbama kanonskoga prava, može izgubiti na četiri različita načina (puta), autor se u radu ograničava obrađujući tri načina: 1) sudskom presudom ili upravnom odlukom kojom se proglašava nevaljanost svetog ređenja (kann. 1708-1712); 2) zakonito izrečenom kaznom otpuštanja (kann. 1717-1731); 3) izvansudskim postupkom (zakoniti upravni postupak i postupanje), prema odredbama *Okružnice* Kongregacije za kler od 18. travnja 2009. Prema odredbi kan. 290, br. 3 klerički se stalež može izgubiti i otpisom Apostolske Stolice; taj pak otpis Apostolska Stolica daje đakonima samo zbog važnih razloga, a prezbiterima zbog veoma važnih razloga, no taj način gubitka nije predmet izlaganja u ovom radu. U slučaju zakonito izrečene kazne otpuštanja klerik gubi sva klerička prava i obveze osim obveze celibata (kan. 277), a u slučaju proglašenja nevaljanosti svetog ređenja i u izvansudskom postupku (po izvansudskoj odluci prema *Okružnici* Kongregacije za kler od 18.

travnja 2009.) klerik gubi sva prava i obveze kleričkog staleža te ga rimski prvo-svećenik u istom trenutku oslobađa i obveze celibata.

Ključne riječi: klerik, gubitak kleričkog staleža, nevaljanost svetog ređenja, kazna otpuštanja, sudska presuda, upravna odluka, obveza celibata.

Uvod

U Katoličkoj Crkvi fizičke su osobe, Kristovi vjernici (*christifideles*) oni muškarci i žene koji su krštenjem pritetjelovljeni Kristu i tako postali dionici Kristove *svećeničke, proročke i kraljevske* službe. Kristovi vjernici pozvani su da, svatko prema svojem položaju u Crkvi, vrše poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni (usp. kann. 96; 204, § 1). Za Kristove vjernike, po preporođenju u Kristu, s obzirom na *dostojanstvo i djelovanje*, vrijedi istinska *jednakost*, ali svi, svatko prema svome *položaju i službi*, sudjeluju u izgradnji Kristova tijela (kan. 208). Iako su svi vjernici jednakog dostojanstva, ipak, nisu svi jednaki u djelovanju odnosno položaju i službi. Pravni položaj svih vjernika u Crkvi nije isti, jer se kaže da vjernici djeluju prema svome *položaju i službi*, tj. prema staležu kojemu pripadaju. Kanonsko je stanje vjernika dakle različito. Zakonodavac *položaj ili stalež* vjernika u Crkvi razlikuje na laički, klerički i članova ustanova posvećenoga života.¹ Temelj crkvenih staleža je sakramentalni ili nesakramentalni:

a) *Sakramentalni temelj.* Za vjernike temeljni je sakrament krštenje. Krštenjem čovjek postaje osoba u Crkvi (kan. 96) } Na temelju sakramenta krštenja, svatko prema svojem položaju i službi, može sudjelovati ili surađivati u izgradnji Kristova otajstvenoga tijela - Crkve (usp. kan. 208). Za *klerike* je sakramentalni temelj valjano primanje sakramenta svetog reda (đakon, prezbiter i biskup³ = klerici), kojim vjernik postaje klerik,

1 Npr. svaki župnik treba u matice krštenih ubilježiti ono što se odnosi na kanonsko stanje vjernika, s obzirom na ženidbu, posvojenje, primljeni sveti red, doživotno zavjetovanje u redovničkoj ustanovi i promjenu obreda (usp. kan. 535, § 2).

2 ZKP-1983., kan. 96: »Čovjek se krštenjem pritetjelovljuje Kristovoj Crkvi i postaje u njoj osoba, s dužnostima i pravima koja su kršćanima, uzevši dakako u obzir njihov položaj, vlastita, ako su u crkvenom zajedništvu i ako to ne priječi zakonito donesena kaznena mjera.« Usp. LG 11,14; UR 3, 4; AG 7. U kan. 204, § 1) zakonodavac određuje: »Vjernici su oni koji su, krštenjem pritetjelovljeni Kristu, sazđani u Božji narod i zbog toga su, postavši na svoj način dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, pozvani da, svatko prema svome položaju, vrše poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni u svijetu.« Usp. LG 9-17, 31, 34-36; AA 2, 6, 7, 9,10; Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005.

3 Usp. ZKP-1983., kan. 1009, § 1.

stječe pravni status *klerika* Sakrament svetoga reda temelj je za vlast upravljanja ili jurisdikcije te se stoga za klerike kaže da su sposobni (*habiles sunt*) za vlast upravljanja, a za laike da mogu surađivati u vlasti upravljanja (*cooperari possunt*) (usp. kan. 129).⁵

b) *Nesakramentalni temelj*. Nesakramentalni temelj ima redovnički stalež, kojim se na temelju *zavjeta* ili *drugih svetih veza* postaje članom ustavnova posvećenoga života i družba apostolskoga života.

Jedni su staleži u Crkvi *božanskog prava*, a drugi su *pozitivnog crkvenog prava*. Staleži u Crkvi utječu na stil crkvenog života (*stylus vitae*). Zakonodavac tako određuje: obveze i prava svih vjernika u Crkvi (kann. 208-223), obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231) te obveze i prava klerika (kann. 273-289). Dakle tri su životna statusa, *položaja* u Katoličkoj Crkvi, a jedan je od njih klerički stalež koji je s najmanjim postotkom zastupljenosti među Kristovim vjernicima. Klerički stalež uključuje u latinskoj Crkvi život u celibatu (usp. kan. 277).

Autor u radu ne govori o *upisu klerika* ili *inkardinaciji* (kann. 265-272)⁶, niti o *obvezama i pravima klerika* (kann. 273-289) nego se ograničava na promatranje načina *gubitka kleričkog staleža*, prema odredbi kan. 290, br. 1 i 2 te prema *Okružnici Kongregacije za kler*, od 18. travnja 2009. godine.⁷ U radu se obrađuju tri različita postupka: 1) *Parnice za proglašenje ništavosti svetoga ređenja* (kann. 1708-1712); 2) *Kazneni postupak*: prethodna istraga (kann. 1717-1719), odvijanje postupka (kann. 1720-1728),⁸ tužba za naknadu štete (kann. 1729-1731); 3) *Izvansudski postupak* (odredbe *Okružnice Kongregacije za kler*, od 18. travnja 2009.).⁹

4 Usp. ZKP-1983., kan. 1008; RAZNI AUTORI, *Lo stato giuridico dei ministri sacri nel trono Codex Iuris Canonici*, Citta dei Vaticano, 1984.

5 Više o tome vidi: Jure BRKAN, Vjernici sposobni za crkvenu vlast upravljanja, u: RAZNI AUTORI, *Vlast i autoritet - društveni i Crkveni vidovi*, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Split, 23. - 24. listopada 2008. (ur. N. A. Ančić - N. Bižaca), Split, 2009., 129-161.

6 Usp. Juraj BRKAN, *Upis klerika iii inkardinacija*, u: *Crkva u Svojetu*, 44 (2009.), 3, 263-281.

7 Usp. CONGREGATIO PRO CLERICIS, (Prot. N. 2009 0556), *A tutti gli Eminentissimi ed Eccellentissimi Ordinari Loro Sedi, (Dal Vaticano, 18. aprile 2009.)* (dalje u tekstu *Okružnica*). Prijevod *Okružnice* s talijanskog jezika na hrvatski jezik vidi u DODATKU ovog rada.

8 Više o kaznenom postupku vidi: Zbigniew SUCHECKI, *Il processo penale giudiziario*, u: *Il processo penale canonico* (a cura di Z. Suchecki), Roma, 2003., 235-277; Velasio de PAOLIS, *Il processo penale amministrativo*, u: *Il processo penale canonico* (a cura di Z. Suchecki), Roma, 2003., 215-234.

9 Kada je riječ o kleriku kojega treba kazniti prema kan. 1394, § 1 i kan. 1395 te onome koji teško sablažnjivo djeluje (usp. kan. 1399), mjerodavni ordinarij treba postupiti prema posebnim *ovlastima* koje je vrhovni svećenik udijelio Kongregaciji za kler 30. siječnja 2009.

1. Klerici ili posvećeni službenici

U Crkvi ostaje jednakost staleža s obzirom na dostojanstvo i djelovanje (*quoad dignitatem et actiones*), ali se vjernički staleži razlikuju s obzirom na položaj i službu (*quoad conditiones canonicam et munus*). Zakonodavac u kan. 207, § 1° određuje: »Po božanskom ustanovljenju među vjernicima u Crkvi imamo posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se i laici«¹¹, a u kan. 1008 određuje: »Sakramentom reda po božanskom ustanovljenju neki između vjernika, neizbrisivim biljegom kojim se označuju, postavljaju se za posvećene službenike koji se naime posvećuju i određuju da, svatko prema svojem stupnju, vršeći u osobi Krista Glave službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja, pasu Božji narod.« Termin *klerik*¹² je u skladu s kan. 207, § 1, gdje se određuje također i istovjetnost naziva sa *posvećeni službenici*. U radu se uglavnom upotrebljava termin *klerik*, što smatramo prihvatljivijim i određenijim, posebno sa strane kanonske tradicije, koju je zakonodavac prihvatio i u kan. 290, gdje se izričito kaže: »Klerik ipak gubi klerički stalež.« Radi različita povijesno-pravnog značenja termina *klerik*, potrebno je ukratko progovoriti o *tonzuri* te o *nižim* i *višim* redovima, odnosno o različitom značenju pojma *klerik* u prijašnjem i važećem Zakoniku.

1.1. *Tonzura, niži i viši redovi*

Prema odredbama ZKP-1917. pa sve do 1972. godine prije primanja svetih redova biskup je dijelio *tonzuru*, *podstrig* i tim je obredom, odno-

godine. To je posebne ovlasti Kongregacija za kler predstavila ordinarijima *Okružnicom*, koju je izdala 18. travnja 2009. godine. *Okružnicu* je Kongregacija za kler uputila ordinarijima u njihova sjedišta. *Okružnica* se odnosi: 1) na slučajeve iz kann. 1394, § 1 i 1395, § 1-2; 2) na teško sablažnjivo djelovanje klerika, kada radi toga ordinariji mogu primijeniti kan. 1399; 3) na one klerike koji su neprekinutih pet godina napustili kleričku službu.

- 10 Usp. CIC-1917., can. 107: »Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis; utriusque autem possunt esse religiosi.« (Po božanskoj odredbi postoje u Crkvi *duhovnici* (klerici m. op.) i *svjetovnjaci* (laici m. op.), iako svi duhovnici nisu božanske ustanove, a jedni i drugi mogu biti redovnici). Prijevod kanona prema: *Kodeks kanonskoga prava uređen po odredbi sv. Oca pape Pija X. Proglašen po nalogu Pape Benedikta XV. S predgovorom, izvorima i stvarnim kazalom stožernika P. Gasparrija, preveo F. Herman. Priredio i uvod napisao M. Berijak, Zagreb, 2007.*, (dalje u tekstu: ZKP-1917.). Iako se terminologija ovoga prijevoda u potpunosti nije prihvatila, u ovom ćemo radu upotrebljavati taj prijevod jer je to do sada jedini cjeloviti prijevod ZXP-1917. s latinskog jezika na hrvatski jezik.
- 11 Usp. LG 10,11, 20, 27; PO 2, 5, 7,12,18.
- 12 Povjesničari pravnih ustanova prihvaćaju da je izvorno značenje riječi *klerik* ono što znači grčka riječ *kleros*, koju spominje sv. Jeronim, a znači *kocka*, *nasljedstvo*, *baština*. Usp. Pismo: *ad Nepotianum*, br. 5, u: *Migne, Patr. Lat.*, 22, c. 531.

sno liturgijskim činom Kristov vjernik muškarac ulazio u klerički stalež. Nisu se svi ondašnji *sveti redovi* smatrali božanskog ustanovljenja, nego su neki bili crkvenog ustanovljenja. Prema ZKP-1917., u Katoličkoj Crkvi vjernik muškarac je mogao primiti četiri manja i tri viša reda.¹³ Takvom podjelom razlika između vjernika u Crkvi nije bila sasvim razvidna kao što je danas razvidna, jer su se nazivom *klerik* označavale, nazivale i one osobe koje su primile tzv. *male redove* i *tonzuru*,¹⁴ a mali redovi nisu bili božanskog ustanovljenja. Prema današnjem shvaćanju, gledajući teološki, ne strogo crkveno-pravno, oni koji su imali male redove bili su vjernici laici, jer tonzura nije bila red. Prema ZKP-1917., bila su četiri mala reda: *svijećonoša (pratilac), zaklinjalac, čitač, vratar*, tri velika reda: *podđakonat, đakonat, prezbitera*¹⁵ te osobe s običnom tonzurom¹⁶ (*podstrig*). Dakle bilo je sedam svetih redova,¹⁷ koji su se primali nakon tonzure.

Prema važećem Zakoniku, klerici su: đakon, prezbiter i biskup. Zakonodavac u kan. 1009, § 1: određuje: »Redovi su episkopat, prezbiterat

- 13 ZKP-1917. kan. 949: »**Jn canonibus qui sequuntur, nomine ordinum maiorum vel sacrorum** intelliguntur presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus; *minorum vero acolythatus, exoreistatus, lectoratus, ostiarius.*« (»U kanonima, što slijede razumijeva se pod imenom viših ili svetih redova prezbiterstvo, dakonstvo i poddakonstvo, a pod nižim svjećonoštvo, zaklinjalaštvo, štioštvo i vratarstvo.«) Sto se tiče termina rediti, red, redenje, sveto redenje u kan. 950 bilo je određeno: »In **iure** verba: *ordinare, orio, orditiatio, sacra ordinatio*, comprehendunt, praeter consecrationem episcopalem, ordines enumeratos in **can. 949** et ipsam tonsuram, nisi aliud ex natura rei vel ex contextu verborum eruatur.« (»U pravu protežu se riječi: rediti, red, redenje, sveto redenje, osim na biskupsko posvećenje, još i na redove navedene u kan. 949, pa i na sam duhovnjački postrig, ako se zbog prirode stvari ili govorne sveze ne bi moralo uzeti drugačije.«) lako je u biskupskom redu punina svetog reda ili svećenstva, za obred kojim je biskup zaređen upotrebljavan je izraz biskupsko posvećenje, ne redenje (*praeter consecrationem episcopalem*).
- 14 ZKP-1917., kan. 108, § 1: »Qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipati sunt, clerici dicuntur.« (»Klericima se nazivaju oni koji su barem prvim podstrigom (tonzurom) primljeni u božansku službu.«)
- 15 Više vidi u: Ante CRNICA, *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*, sv. 2, Šibenik, 1941., 17.
- 16 Tonzura ili podstrig je bio sveti obred po kojemu se laiku strigla kosa, davalo mu se kleričko odijelo i tako je uveden u klerički stalež. Tonzura nije bila red niti se s njom davala kakva vlast, ali ju je biskup dijelio prije primanja manjeg reda. Usp. TRIDENTSKI SABOR, sess. XXIII, kan. 4. *de ref.*: »Prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint et fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere et scribere nesciant et de quibus probabilis coniectura non sint, eos non saecularis iudicii fugendi **fraude**, sed ut **Deo fidem** cultum praesent, hoc vitae genus elegisse.« Kako vidimo, za primanje tonzure tražilo se da vjernik bude krizman, da poznaje osnove vjere da znade čitati i pisati. Za primiti tonzuru vjernik je morao imati barem 14 godina života kako bi uopće mogao primiti beneficij. Usp. TRIDENTSKI SABOR, sess. XXIII, *de ref.* kan. 6.
- 17 TRIDENTSKI SABOR, sess. XXIII. C. 2 »De septem **ordinibus**«. **Tridentski** sabor se poziva na: Mt 16,19; Lk 22,19; Iv 20, 22. Prema Tridentskom saboru, redova ima sedam, razdijeljenih na manje i više: manji: akolit, egzorcista, lektor i vratar; viši svećenik, đakon i podđakon.

i đakonat.« Takav je nauk Crkve nakon II. vatikanskoga sabora posebno izražen u LG 28,29 i PO I.¹⁸ Redenje se podjeljuje polaganjem ruku i posvetnom molitvom, koju za svaki pojedini stupanj propisuju liturgijske knjige (usp. kan. 1009, § 2). Sakrament svetog reda je božanskog ustanovljenja (usp. kan. 1008). Oni koji su zaređeni, pripadaju hijerarhijskom ustrojstvu Crkve, dok oni vjernici koji prihvaćanjem *evanđeoskih savjeta* zavjetima ili drugim vezama, koje Crkva priznaje i potvrđuje koriste spasenjskom poslanju Crkve, ne pripadaju hijerarhijskom ustrojstvu Crkve, ali i oni, prema nauku II. vatikanskoga sabora (usp. LG 43-47) pripadaju njezinu životu i svetosti. Redovnici u Crkvi imaju izvjesnu autonomiju života, što znači da mogu živjeti prema posebnim vlastitim, od Crkve odobrenim popisima.

Do 1972. godine, kako smo već naglasili, u klerički se stalež ulazilo primanjem prve tonzure. Tonzura dolazi od latinske riječ *tondere*, sa značenjem *okruglo se ošišati, obrijati*, što je bio vanjski znak obreda podjeljivanja tonzure. Šišanje kose na Istoku bio je religiozni običaj i prije Krista, a značio je odricanje od svijeta. U kršćanstvu takav običaj nastao je najprije među monasima, a onda među klericima na Istoku u 5. st, potom na Zapadu. Već od 6. st. postoje crkveni zakoni o tonzuri, koja je odijeljena od primanja svetih redova.¹⁹ Tonzura je bila uvjet za primanje svetoga reda. Tonzura se smatrala kleričkim znakom. Sa sigurnošću se može reći od Tridentskog sabora da su klerici oni muškarci koji su u posebnom liturgijskom obredu primili prvu tonzuru.²⁰ Primijena prva tonzura dijelila je Kristove vjernike na *klerike* i *laike*. Takva disciplina u Katoličkoj Crkvi se održala sve do motuproprija Pavla VI. *Ministeria auaedam*, od 15. kolovoza 1972. godine. Njime je Pavao VI. donio nove odredbe, kojima se u latinskoj Crkvi preuređuje disciplina s obzirom na prvu tonzuru, niže redove i subđakonat. Motuproprijem *Ministeria auaedam* uvodi se reforma u disciplinu i naučavanje, koju prihvaća i ZKP-1983., prema kojemu

18 Usp. PAVAO VI. Apostolska konstitucija *Pontificalis Romani*, (18. 6. 1968.), u: AAS, 60 (1968.), 370-371.

19 Usp. Jerko ŠETKA, *Hrvatska kršćanska terminologija*, Split, 1976., 313-314.

20 Dobro treba razlikovati prvu tonzuru kojom je netko postajao klerik od one koju su imali redovnici kao okruglo brijanje ili šišanje glave, što se upotrebljavalo u pojedinim redovničkim zajednicama već u novicijatu i nakon II. vatikanskoga sabora. Redovnici su prestali primati tonzuru sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Kod redovnika primanje tonzure nije bio određeni obred nego jednostavno šišanje ili brijanje gornjeg dijela glave naokrug. Nošenje tonzure kod redovnika služilo je kao vanjska oznaka, izvanjsko svjedočenje da se redovnik predao Bogu.

se, sukladno odredbi kan. 266, § 1, postaje klerikom primanjem svetog reda đakonata. Zakonodavac u kan. 266, § 1 izričito određuje: »Primanjem đakona ta netko postaje klerik...«, dok se laicima može podijeliti služba čitača i akolita, kao što je propisano u kan. 230, § 1: »Laici muškarcima, koji imaju dob i vrline određene odlukom biskupske konferencije, mogu se po propisanom bogoslužnom obredu za stalno uzeti u službe čitača i akolita; ipak, to podjeljivanje ne daje im pravo na crkveno uzdržavanje ili naknadu.« U § 2 kan. 230 čitamo da laici »mogu na temelju privremenog naloga obavljati službu čitača u bogoslužnim djelovanjima; isto tako, svi laici mogu obavljati službe tumača, pjevača i druge prema pravnoj odredbi«. ²¹

Kao u svim staležima, tako se i u kleričkom staležu može izgubiti članstvo, prema određenim zakonskim propisima. Time se mogu izgubiti prava i obveze vlastita kleričkom staležu, o čemu govore kann. 290-293, tj. ona prava i obveze koja je tko stekao upisom u klerički stalež ili inkardinacijom. ²² Dok se u ZKP-1917. gubitak kleričkoga staleža nazivao »povratak klerika u laičko stanje« (*De reductione clericorum ad statum laicalem*) (usp. kann. 211-214), dotle je u ZKP-1983. u kann. 290-293 ²³, naslov jednostavniji i točniji: *Gubitak kleričkog staleža (De amissione status clericalis)*. ²⁴ Odredbe kann. 211-214 iz ZKP-1917. preuređene su i struktu-

21 Izvor za kan. 230, §§ 1-2 ZKP-1983. je: *Ministeria quaedam*, br. III, V, VII, XII. Motu propriojem *Ministeria quaedam* Pavao VI. proglasio je slijedeće: »I. Prva tonsura se više ne podjeljuje; stupanje pak u klerički stalež povezano je s đakonatom. II. Redovi koji su do sada nazivani nižim, ubuduće neka se zovu službama (*ministeria*). III. Službe se mogu podjeljivati vjernicima laicima, tako da se one ne smatraju pridržanim kandidatima za sakrament reda. IV. Službe koje treba zadržati u čitavoj latinskoj Crkvi, prilagođene današnjim potrebama, dvije su: lektora i akolita. Poslovi koji su do sad spadali na subdakona povjeravaju se lektoru i akolitu, tako da u latinskoj Crkvi više ne postoji viši red subdakonata. Ništa, međutim, ne priječi da se, po sudu biskupske konferencije, akolit negdje može zvati i subdakonom. V. Lektora se postavlja sa zadatkom koji je njemu vlastiti, da u liturgijskim sastancima čita riječ Božju. Stoga u Misi i drugim svetim činima obavlja čitanja iz Svetog pisma (ali ne Evanđelje)... VI. Akolit se postavlja da pomaže đakonu i posluhuje svećeniku... VII. Postavljanje u službu lektora i akolita, prema časnoj tradiciji Crkve, pridržava se muškarcima. XI. Kandidati za đakonat i svećenstvo trebaju primiti službe lektora i akolita, ako ih već nisu primili... Dispensirati kandidate od primanja službi pridržava se Svetoj Stolici.«

22 Više o **inkardinaciji** vidi: Jure BRKAN, Upis klerika ili **inkardinacija**, u: *Crkva u Svijetu*, 44 (2009.), 3, 263-281.

23 Usp. npr. *Zakonik kanona istočuli Crkava*, kann. 393, 396, 1433, § 2, 398. U kan. 1433, § 2 kaže se da se klerik koji je svrgnut iz kleričkog staleža izjednačuje, što se tiče kanonskih učinaka, s laicima, uz obdržavanje kan. 396 i 725.

24 Usp. *Communicationes*, 3 (1971.), 196. U ZKP-1917. bili su različiti načini *povratka* klerika u laičko stanje: 1) reskriptom Svete Stolice; 2) odlukom ili presudom prema

ralno i sadržajno, pa možemo reći da su ti kanoni cjelovito reformirani.²⁵ Ne smije se nikada zaboraviti da »sveto redenje, jednom valjano primljeno, nikada ne postane nevaljano«. To što klerik, ipak, gubi klerički stalež, ne znači da i dalje nije Kristov vjernik sa svim odgovarajućim pravima i obvezama koje mu Crkva ne dokida. Svećeniku npr. ostaje pravo određeno u kan. 976: »Svaki svećenik, ako i nema ovlasti ispovijedanja, valjano i dopušteno odrješuje od svih cenzura i grijeha sve pokornike koji se nalaze u smrtnoj pogibelji, premda je prisutan ovlašteni svećenik«,²⁶ što potvrđuje da se sveti red ne može nikada izgubiti. U tom smislu treba jasno reći da klerik nikada ne može u potpunosti biti laik, kako se je govorilo na temelju ZKP-1917., u II. knjizi - *De personis*, dio I. *De clericis*, naslovu VI. - *De reductione clericorum ad statum laicalem* (*Povratak klerika u laičko stanje*).

1.2. Sveti red valjano primljen nikada ne postaje nevaljan

Zakonodavac u kan. 290 određuje: »Sveto redenje, jednom valjano primljeno, nikada ne postane nevaljano.« Slično je bilo određeno u kan. 211, § 1, ZKP-1917., koji je propisivao, iako se sveto redenje, kada je jednom valjano primljeno, ne može nikada poništiti, svejedno se klerik viših redova vraća u sojetovni stalež: otpisom Svete Stolice, odlukom ili

odredbi kan. 214, br. 3 ZKP-1917., 3) kaznom degradacije. Kan. 214 iz ZKP-1917. nije za ZKP-1983. niti izvor za kann. 290-293. Ante Crnica u svojoj knjizi *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*, str. 84-85, donosi da do 13. stoljeća klerik koji je primio tonsuru i male redove, nije se više mogao vratiti u svijet²⁷. 3. st. se započela uvoditi blaža praksa, koja klerika nije prisiljavala da ostaje u kleričkom staležu. Tnrj^ntekjžajOT je bio u prilog toj praksi i odobrio praksu koja se započela uvađati u 14. st., a ta je da se nikome ne daje tonsura za koga nije bilo vjerojatnosti da će primiti više redove (Sess, XVIII, cap. 11, *de ref*). Postojala je mogućnost za klerike u malim redovima da se »vrate u svijet« i bez nekoga postupka. »Kazne depozicije i degradacije« se pretpostavljaju. Klericima koji su bili isključeni iz kleričkog staleža bilo je zabranjeno da dalje obnašaju kleričke službe, uživaju klerička prava i povlastice te da se i dalje ubrajaju u klerike. Sveta Stolica je *dozvoljavala* iz važnog razloga »povratak u laičko stanje«, *dozvoljavajući* im sklapanje braka. Tu dozvolu je davala za klerike svjetovnjake sv. Kongregacija sakramenata, za redovnike sv. Kongregacija redovnika. Što je bio viši red, trebao je biti važniji razlog za dozvolu. Prema ZKP-1917., kazna degradacije znači povratak klerika u laičko stanje, a upada se u nju samo u slučajevima koje predviđa kanonsko pravo. Ti su slučajevi, prema A. Crnici, navedeni u kann. 2305, § 1, 2314, § 1, br. 3, 2343, § 1, br. 3, 2345, § 2, 2368, § 1, 2388, § 1 ZKP-1917.

- 25 Usp. Giuseppe LOBINA, Cessazione dell'esercizio dei ministero e perdita dello stato clericale (Canoni 290-293), u: *Monitor ecclesiasticus*, 59 (1984.), 171-186.
- 26 ZKP-1983., kan. 976: »Svaki svećenik, makar nema ovlasti za ispovijedanje valjano i dopušteno odrješuje od svih cenzura i grijeha sve pokornike koji se nalaze u smrtnoj pogibelji, ako je prisutan ovlašteni svećenik.« Usp. ZKP-1917., kan. 882.

presudom, prema odredbi kan. 214, i kaznom lišenja (*poena degradationis*). Sto se pak tiče nižih redova, čitamo u § 2 istog kanona da se klerik s nižim redovima vraća natrag u svjetovni stalež čak po vlastitoj volji, uz obavijest mjesnom ordinariju ili rješenjem istog ordinarija izdanom radi opravdanog razloga, ako ordinarij, uzevši u obzir sve prilike, razborito sudi da se takvom kleriku bez štete za kleričko dostojanstvo ne bi mogli podijeliti sveti redovi.

Danas, kada se ulazi u klerički stalež primanjem đakonata, stvari su posve drugačije. Danas se više ne govori o povratku klerika u svjetovni (laički) stalež, nego je govor o gubitku kleričkog staleža. Treba imati na pameti da se ti izrazi ponekad naizmjenice upotrebljavaju, mogu se smatrati kao korelativi, ali u povijesti Crkve je postojala velika razlika. Dok se sveti red ne može nikada izgubiti, dotle su se prava i obveze kleričkog staleža uvijek tijekom povijesti Crkve mogli izgubiti.

Sveti red kršćanina mijenja u njegovom bitku koji je označen nepovnljivim biljegom, kojim se krštenik postavlja za posvećenog službenika, čime postaje sposoban te ima mogućnost da djeluje *in persona Christi*. Zakonodavac u kan. 1008 određuje: »Sakramentom reda po božanskom ustanovljenju neki se između vjernika, neizbrisivim biljegom kojim se označuju, postavljaju za posvećene službenike koji se naime posvećuju i određuju da, svatko prema svojem stupnju, vršeći u osobi Krista Glave, vrše službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja, pasu Božji narod.«²⁷ To ontološko-sakramentalno zaređenje nikad ne prestaje, uz uvjet da je krštenik valjano posvećen (usp. kan. 290).²⁸ Klerički stalež nema samo uporište u teološkom shvaćanju ređenja ili božanskom pravu, nego i u pravnom položaju klerika u Crkvi, sa svim obvezama i pravima koja su povezana s valjanim primanjem svetoga reda, tj. prema crkvenom pozitivnom pravu. Kada je govor o kleričkom staležu, onda treba imati u vidu i sljedeće: 1) klerički *način života*, 2) *stabilnost* kleričkog života; 3) *zakonsko uporište*.

Prema odredbi kan. 1338, § 2, ZKP-1983. »Ne može se oduzeti vlast reda, nego samo zabraniti njezino vršenje ili obavljanje nekih njezinih čina.« Stoga je potrebno naglasiti da ono što se može izgubiti jest klerički stalež, tj. obveze i prava vlastita kleričkom staležu koja proizlaze iz va-

27 Izvori za kan. 1008 ZKP-1983. jesu: kan. 948 ZKP-1917., LG 10,11,20, 27; PO 2, 2, 7,12, 18; PAVAO VI. Apostolska konstitucija *Pontificis Romani*, (18. 6.1968.), u: AAS, (1968.), 370-371.

28 Usp. ZKIC-1990., kan. 394.

ljano primljenog svetog reda. Danas se više ne govori o *regressio, reductio, degradatio ad statum laicalem*, o čemu je bio govor u ZKP-1917. Razlog tome leži u nauku II. vatikanskog sabora, koji prihvaća i naglašava laički stalež, laički način života, laičku duhovnost, laičku posebnost. Laički stalež nije viši ili niži stalež od kleričkog staleža. Svi vjernici su jednako dostojanstveni, ali se, ipak, razlikuju po ulogama, funkcijama unutar Crkve. Vjernici se u Katoličkoj Crkvi samo razlikuju u djelovanju, funkcijama unutar otajstvenoga tijela Kristova - Kristove Crkve koja se *nalazi* ili *opstoji* u Katoličkoj Crkvi (usp. kan. 204, § 2).²⁹

Prema odredbama ZKP-1917. netko je mogao biti klerik a da nije bio zaređen, ali prema odredbama ZKP-1983. klerik više ne može biti onaj vjernik koji nije zaređen za đakona. Onaj tko je valjano zaređen za đakona, prezbitera ili posvećen za biskupa nikada ne može biti laik, ali može, ipak, izgubiti klerički stalež. I ZKP-1917., u kan. 211, § 1 i ZKP-1983., u kan. 290 jednoglasno priznaju da se sveti red nikada ne može izgubiti, ali da se klerički stalež može izgubiti.³⁰ Valja napomenuti da su izrazito pravni naslovi za gubitak kleričkog staleža: 1) zakonom predviđene najteže trajne okajničke kazne (*poenae expiatoriae*) ustanovljene za klerike za teška kažnjiva djela iz kann. 1364, §§ 1-2, 1367, 1370, 1387, 1394, § 1, 1395, §§ 1-2.³² 2) svojevrijedno napuštanje kleričke službe stoje određeno-

29 Usp. Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, 35-39.

30 Kada su u pitanju klerici članovi ustanova posvećenoga života, treba naglasiti kako otpuštanje klerika koji su članovi ustanova posvećenoga života odmah ne znači da je dotični klerik trajno izgubio klerički status, nego nema prava i obveze kleričkoga staleža sve dok ne pronade mjerodavnog dijecezanskog biskupa ili onoga tko će ga primiti u partikularnu Crkvu. U slučaju kan. 694, klerik napušta redovničku ustanovu i zabranjeno mu je (ne smije) imati obveze i prava vlastita kleričkom staležu. Samo onaj ordinarij koji je na čelu partikularne Crkve može takvom kleriku dopustiti vršenje svetih služba (usp. kan. 701). U takvom slučaju ordinarij ili primi isključenog klerika među svoje klerike, ili mu dopusti obavijati neke čine koji su vlastiti đakonu ili prezbiteru. Više o tome vidi: Stanko KOS, *Odvajanje od ustanova: Stupnjevi i postupak*, u: RAZNI AUTORI, *Novo pravo ustanova posvećenoga života*. Zbornik **radova** X. Redovničkog tjedna (Zagreb, 1. - 3. rujna 1987.), (ur. A. A. Bačak), Zagreb, 1991., 180-199; Jure BRKAN, *Ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života prema 'Zakoniku kanonskoga prava*, Šibenik, 2007., 341-354. Prema odredbi kan. 694, § 1 važećeg Zakonika samim činom ima se smatrati otpuštenim iz **ustanove** član koji je: 1) očigledno otpao od katoličke vjere; 2) sklopio ženidbu ili to pokušao, također samo građanski.

31 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo, 2004., 92-95.

32 Trajne su se kazne za klerike mogle donijeti u sudskom postupku do 18. travnja 2009., a otada kazneno nametnuti izgon iz kleričkog staleža može biti i u izvansudskom postupku. Usp. Angelo **Giuseppe** URRU, *Punireper salvare*, Rim, 2001.; Velasio de PAOLIS - Davide CITO, *Le smnzioni nella Chiesa*. **Commento** al Codice di Diritto Canonico Libro VI, Rim, 2000.; *Okružnica Kongregacije za kler*, od 18. travnja 2009.

ga klerika dovelo u bezizlaznu i sablažnjivu situaciju (npr. žena, djeca, prilježništvo...),³³ 3) manjak slobode kod redenika (*nihil volitum nisi precognitum*); 4) nedostatak nakane kod ordinarija za vrijeme podjeljivanja svetoga reda; 5) trajna nesposobnost održavanja kleričkog celibata (*ad impossibilia nemo tenetur*); 6) teška sablazan u smislu kan. 1399.

Klerik koji bi izgubio klerički stalež bilo sudskom presudom bilo upravnom odlukom ne može se ponovo upisati među klerike, osim otpisom Apostolske Stolice (usp. kan. 293).³⁴

2. Načini gubitka kleričkog staleža (kan. 290)

Can. 290 - *Sacra ordinatio, semel valide recepta, numquam irritafit. Clericus tamen statum clericalem amittit:*

1° *sententia iudicali aut decreto administrativo, quo invaliditas sacrae ordinationis declaratur;*³⁵

2° *poena dimissionis legitime irrogata;*³⁶

3° *rescripto Apostolicae Sedis; quod vero rescriptum diaconis ob graves tantum causas, praesbyteris gravissimas causas ab Apostolica Sede conceditur.*³⁷

Kan. 290 - *Sveto ređenje, jednom valjano primljeno, nikad ne može postati nevaljano. Klerik ipak gubi klerički stalež:*

1° *sudskom presudom ili upravnom odlukom kojom se proglašava nevaljanost svetog ređenja;*

2° *zakonito izrečenom kaznom otpuštanja;*

3° *otpisom Apostolske Stolice; taj otpis Apostolska Stolica daje đakonima samo zbog važnih razloga, a prezbiterima zbog veoma važnih razloga.*

33 Takvome kleriku Crkva želi pomoći da iziđe iz trajnog grešnoga života te ga nastoji pomiriti s Bogom i Crkvom, kako bi u miru s Bogom mogao primiti sakramente i djelovati u životu Crkve, prema svojim mogućnostima.

^{34/} Okružnica Kongregacije za kler, od 18. travnja 2009., u br. 9 donosi da u iznimnim slučajevima klerik koji zatraži povratak treba prikazati Svetoj Stolici zahtjev preko dobrohotnog biskupa.

35 Usp. ZKP-1917., kann. 211; 1993-1998; Sveta kongregacija za sakramente (dalje: SCDS), Decr. *Utlocorum Ordinarij*, (9. 6.1931.) u: AAS, 23 (1931.), 457-492.

36 Usp. ZKP-1917. kann. 211, § 1, 2198, 12°, 2305, 2314, § 1, 3°, 1343, § 1, 3°, 2354, § 2, 2368, § 1.

37 Usp. SCR, Odgovor, (23. 6. 1954.); EM, IX, 1; Pavao VI., *Eno Sacerdotalis caelibatus*, (24. 6. 1967.), u: AAS, 59 (1967.), 691; SCDF *Normae*, (13. 1. 1971.), u: AAS, 63 (1971.), 303-308; SCDF, *Okružnica*, (13.1.1971.), u: AAS, 63 (1971.), 309-310; SCDF, *Dccl*, (26. 6. 1972.), u: AAS, 64 (1972.), 641-643; SCDF, *Okružnica*, (14. 6. 1980.), u: AAS, 72 (1980.), 1132-1135; SCDF, *Normae*, (14.10. 1980.), u: AAS, 72 (1980.), 1136-1137.

Tekst kan. 290 sadržajno je različit od onoga prijašnjeg Zakonika (usp. kann. 211-214). Razlike između prijašnjeg i važećeg Zakonika u ovoj materiji jesu višestruke: 1) S obzirom na naslov. U ZKP-1917. stajao je naslov *Reductio ad statum laicalem*, a u ZKP-1983. naslov je *De amissione status clericalis*. 2) S obzirom na strukturu kanona. U ZKP-1917. kan. 211 podijeljen je na dva paragrafa³⁸ a u ZKP-1983. kan. 290 podijeljen je na brojeve. 3) S obzirom na značenje pojma *klerik*. U ZKP-1917. nalazimo različite odredbe o višim i nižim redovima, a u ZKP-1983. nema više govora o redovima, nego se jednostavno govori o *klericima*.³⁹ 4) S obzirom na terminologiju. U ZKP-1917. spominje se pojam degradacije klerika (svođenje klerika na laički stalež) nakon gubitka kleričkog staleža (*poena degradationis*, kan. 211, § 1), što u odredbama važećeg Zakonika ne nalazimo (usp. kann. 290-293).⁴⁰

Gubitak kleričkog staleža prema važećem Zakoniku nije nikakvo vraćanje klerika u *niži crkveni stalež* ili *svođenje na laički stalež*, kako se znalo govoriti ili se i danas negdje govori.⁴¹ Klerik nakon gubitka kleričkog staleža započinje život poput vjernika laika. U smislu kan. 292 klerik gubi klerički stalež, a time gubi prava vlastita kleričkom staležu i više ga ne vežu nikakve obveze kleričkog staleža, osim obveza celibata (usp. kan. 291). Gubljenje kleričkog staleža, prema odredbi kan. 290, može biti na tri različita načina: 1) sudskom presudom ili upravnom odlukom kojom se proglašava nevaljanost svetog ređenja; 2) zakonito izrečenom kaznom otpuštanja; 3) otpisom Apostolske Stolice; taj otpis Apostolska Stolica daje đakonima samo zbog važnih razloga, a prezbiterima zbog veoma važnih razloga.

U *redovitim* slučajevima pokretanje gubitka kleričkog staleža pripada mjerodavnoj vlasti: a) *mjesni ordinarij* gdje je klerik inkardiniran; b) *viši redovnički poglavari* ustanova posvećenoga života papinskog prava. U *neredovitim* slučajevima; a) ordinarij mjesta gdje klerik ima stalni boravak; b) delegirani ordinarij mjesta kojega je delegirala Sveta Stolica.

38 § 1: »lako se svelo ređenje, kada je valjano primljeno, ne može nikada više poništiti, ipak se duhovnik (klerik m. op.) viših redova vraća u stalež svjetovnjački otpisom Svete Stolice, odlukom ili presudom prema odredbi kan. 214, i kaznom lišenja duhovništva.« U § 2 kan. 211 se kaže da se klerik nižih redova vraća u laički stalež, po vlastitoj volji, uz obavijest mjesnog ordinarija, ili rješenjem istog ordinarija izdanim zbog opravdanog razloga;

39 Prema kan. 1009, § 1 ZKP-1983. »Redovi su episkopat, prezbiterat i đakonat.« »Služitelj je svetoga ređenja posvećeni biskup« (kan. 1012). Kaže se *posvećeni* biskup, ne *zaredeni* biskup, lako se **običava** reći za biskupsko posvećenje biskupsko ređenje. Treba reći da se biskupskim posvećenjem postaje biskup i da je u biskupstvu punina svetoga reda.

40 Usp. *Comunicaciones*, 17 (1985.), 1, 74-90.

41 Usp. Ante CRNICA, *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*, Šibenik, 1941, 84-87.

2.1. Sudska presuda ili upravna odluka o ništavosti svetoga ređenja (kan. 290,1^o)

Postupanje u slučaju proglašenja ništavosti svetoga ređenja određeno je u VII. knjizi Zakonika - *Postupci*, dio III., naslov II., koji govori o *Parnicama za proglašenje ništavosti svetoga ređenja* (kann. 1708-1712).⁴² Parnice za proglašenje ništavosti svetoga ređenja smještene su pod naslovom *Neki posebni postupci (De auibusdam processibus specialibus)*, što jasno ukazuje i na posebnost same materije.

2.1.1. Pravo pobijanja svetoga ređenja (kan. 1708)

Can. 1708 - *Validitatem sacrae ordinationis ius habent accusandi sive ipsi clericus sive Ordinarius, cui clericus subest vel cuius dioecesi ordinatus est.*⁴³

Kan. 1708 - *Valjanost svetoga ređenja imaju pravo pobijati bilo sam klerik bilo ordinarij kojemu je klerik podložan ili u čijoj je biskupiji zaređen.*⁴⁴

Kanon izričito određuje subjekte koji imaju pravo pobijati valjanost svetoga ređenja: 1) klerik koji je izravno, neposredno zainteresiran; 2) ordinarij kojemu je klerik neposredno podložan; ili 3) ordinarij u čijoj je biskupiji klerik zaređen.

Sakrament svetoga reda je pravi sakrament Novoga zavjeta koji je ustanovljen od Krista Gospodina i povjerenje Crkvi; on je kao čin Krista i Crkve, znak i sredstvo kojima se izražava i jača vjera, iskazuje štovanje Bogu i ostvaruje posvećenje ljudi (kann. 840,1008). Sakramentom svetog reda se posvećuje osoba i udjeljuje joj se *pastoralnost*, tj. određuje se da pase narod Božji i da vrši službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja (*pro suo quoque gradu*). Redenik dobiva neizbrisivi karakter sakramen-

42 Usp. ZKIC-1990., kann. 1385-1387. Valja napomenuti da kan. 1711 ne nalazimo u ZKIC-1990.

43 Izvori kanona jesu: ZKP-1917., kan. 1994; SVETA KONGREGACIJA ZA STEGU SAKRAMENATA (dalje: SCDS), *Regulae*, (9. 6. 1931.), 3, u: AAS, 23 (1931.), 458. U poglavlju II. Dekreta »*Regulae servandae in processibus super nullitate sacrae ordinationis*« ..., pog. II., br. 3. čitamo: »Validitatem sacrae ordinationis accusare valet clericus peraeque ac Ordinarius cui clericus subsit vel in cuius dioecesis ordinatus sit. Solus clericus, qui existimet se ex sacra ordinatione obligationes ordini adnexas non contraxisse, potest declarationem nullitatis onerum petere (can. 1994, §§ 1-2).« Usp. PIO XII. motu proprio *Sollicitudinem nostram* (dalje: SN), (6.1.1950.), kan. 502. Apostolskim pismom *Sollicitudinem nostram*, papa Pio XII. proglasio je *Codex iuris canonici Orientalis. De iudiciis pro Ecclesiae Orientali*.« U kan. 502, § 1 čitamo: »Validitatem sacrae ordinationis accusare valet clericus aequae ac Hierarha cui clericus subsit vel in cuius eparchia ordinatus sit.« § 2: »Solus clericus, qui existimet se ex sacra ordinatione obligationes ordini adnexas non contraxisse, potest, declarationem nullitatis onerum petere.«

44 Usp. ZKIC-1990., kan. 1385.

ta svetoga reda koji je isti za svu Crkvu i pripada božanskom pokladu. Samo vrhovna crkvena vlast odobrava i određuje što se zahtijeva za njegovu valjanost (usp. kan. 841), a valjano ga prima samo kršteni muškarac (usp. kan. 1024). Stalan je nauk Crkve da onaj tko nije primio krst, ne može valjano primiti ni ostale sakramente (usp. kan. 842, § 1). Sakramenti krsta, potvrde i svetog reda utiskuju biljeg i ne mogu se ponoviti (usp. kan. 845, § 1). Ako, nakon pomnog istraživanja, još ostane razborita dvojba jesu li sakramenti krsta, potvrde i svetog reda doista valjano podijeljeni, neka se podijele uvjetno (*sub conditione conferantur*) (usp. kan. 845, § 2). U slučaju svetoga reda to bi bila *reordinatio*. Ovdje nema ni govora o ukrepljenju ili sanaciji, gdje se traži obnova pristanka kao u slučaju sakramenta ženidbe. Riječ je naime o dokazivanju nevaljanosti svetoga ređenja, a ne o nepravilnostima za svete redove jer, samo je Apostolskoj Stolici pridržan oprost od svih nepravilnosti za primanje svetih redova (usp. kan. 1047). U slučaju da zbog određenih razloga biskup sumnja je li kandidat sposoban za primanje redova, zakonodavac određuje da ga biskup ne redi (usp. kan. 1052, § 3). U slučaju pak da nakon oprosta od nepravilnosti, nedostatka propisanih isprava i provjere, ipak, biskup nekoga zaredi i nakon toga »redenic - klerik« ili biskup smatraju da je takvo ređenje nevaljano radi različitih uzroka, tada treba provesti sudski postupak (kann. 1708-1712). Potrebno je razlikovati ono što utječe na *valjanost (ad validitatem)* ređenja od onoga što utječe na *nedopuštenost (ad liceitatem)*⁴⁵ svetoga ređenja. Npr. nevaljano bi bio zaređen: a) onaj tko nije kršteni muškarac (kan. 1024);⁴⁶ b) ako biskup ne bi imao neopozivu nakanu (*intentio faciendi quod facit Ecclesia*);⁴⁷ c) ako redenic ne

45 Usp. ZKP-1983., kan. 1025, §§ 1-3 navodi kada bi ređenje bilo nedopušteno. Dalje bi bilo potrebno još vidjeti: O potrebnim osobinama za redenika (kann. 1026-1032); O preduvjetima za ređenje (kann. 1033-1039); O nepravilnostima i drugim smetnjama (kann. 1040-1049); O potrebnim ispravama za ređenje (kann. 1050-1052). Nabrojeno u navedenim **kanonima**, ako se nije ostvarilo, ubrajamo u nedopuštenost a ne u nevaljanost.

(46) Ovdje ne bismo ulazili u problematiku spola. Prema danas važećoj disciplini Katoličke Crkve, žena ne može biti valjano zaređena za đakona, prezbitera ili biskupa.

47 Usp. Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico*, Commento **giuridico-pastorale**, II, Napoli, 1988., 764; Attilio MORONI, Spunti sull'ordo sacer e le relative cause di invalidità nella nuova codificazione canonica, u: *Dilexit iustitiam*. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani, Citta dei Vaticano, 1984., 462. Nikola ŠKALABRIN kaže: »Nevaljanost ređenja može ovisiti o različitim uzrocima: bitan manjak obreda, s obzirom na materiju i formu koju je djelitelj upotrijebio; pomanjkanje nakane kod zaređenoga klerika; njegova nesposobnost (pomanjkanje krštenja ili muškog spola); nedostatak vlasti ili nakane djelitelja, itd.. (usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo, 2000., 303.). Smatram da *nedostatak vlasti djelitelja* ne utječe na valjanost nego na nedopuštenost ređenja.

bi imao slobodni pristanak (*voluntas seu intentio*)⁴⁸ Za dokazivanje nevaljanosti svetoga ređenja nije dovoljna vlastoručna izjava i molba kojom je klerik prije ređenja molio biskupa ili mjerodavnog poglavara da ga redi. Molbu naime treba sudski vrednovati.⁴⁹ Dokazivanje nevaljanosti svetoga ređenja treba razborito, prema propisima, sudski ili izvansudski ispitati, tek nakon toga donijeti sudsku presudu ili upravnu odluku. Danas još uvijek s praktične strane mogu poslužiti *Pravila (Regulae)* svete Kongregacije za stegu sakramenata, iz 1931. godine. U *Pravilima* se u poglavlju I. određuje da nijedan manji sud od Svete Stolice ne može započeti postupak dokazivanja nevaljanosti svetoga ređenja bez posebne delegacije ili Kongregacije za nauk vjere ili svete Kongregacije za stegu sakramenata. Suđenja ne može biti bez tužitelja (*actor*) (usp. kan. 1501) i bez tužbe (*libellum*), u kojoj treba izložiti predmet spora i zahtijevati uredovanje suca (usp. kan. 1502). U parničnom suđenju o proglašenju ništavosti svetoga ređenja, klerici su oni koji su izravno zainteresirani za njihovo valjano, odnosno nevaljano ređenje, a ordinariji (kan. 134) su oni kome klerici pravno pripadaju i samo oni mogu optužiti valjanost ređenja iznoseći razloge ništavosti ređenja. Sve su druge osobe nesposobne izravno optužiti valjanost svetoga ređenja odnosno dokazivati da je konkretno ređenje ništavo. U slučaju da neke druge osobe sumnjaju u valjanost svetoga ređenja, one su, ipak, dužne o tome obavijestiti mjerodavne crkvene vlasti. U bilo kakvom i bilo kojem slučaju, kada je riječ o tužbi na crkveni sud, mjerodavno optužiti valjanost ređenja pripada kleriku ili ordinarijima, koji tužbu prosljeđuju Kongregaciji.⁵⁰ Struktura same tužbe trebala bi sadržavati: ime i prezime onoga tko optužuje valjanost ređenja, datum i mjesto pisanja tužbe; ime i prezime klerika; životopis klerika (školovanje, pastoralno djelovanje, kronologija problema...), pravne ili teološke razloge nevaljanosti ređenja, popis svjedoka. Prije nego se pošalje tužba Kongregaciji s biskupovim pismom biskup bi

48 *Voluntas seu intentio* kod ređenika je ponekad teško dokazati. Ovdje treba naglasiti da je klerik trebao znati i svjesno i voljno, slobodno bez straha, prihvatiti sve ono što sa sobom nosi sveti red. Kod ređenika se traži habitualna nakana (*intentio*). Posve je jasno da se sveti red ne može podijeliti *infañls au tjerpctuoameñ tes*.

49 Zakonodavac u kan. 1036 ZKP-1983. određuje: »Da bi mogao biti promaknut u đakonat ili prezbiterat, neka kandidat svojem biskupu ili mjerodavnom višem poglavaru preda vlastoručno napisanu ili potpisanu izjavu kojom svjedoči da će svojevolumno i slobodno primiti sveti red i da će se doživotno posvetiti crkvenoj službi, moleći istodobno da mu se dopusti primanje reda.« Ako se sudskim postupkom dokaže da molba kandidata nije bila svojevolumna i slobodna, pod strahom, onda bi se tu radilo o zlonamjernoj prevari što sudski ili administrativno treba dokazati.

50 Anonimne tužbe trebalo bi odbaciti.

trebao upriličiti razgovor s klerikom, a tek potom poslati tužbu Kongregaciji s pismom ishoda ispita ili razgovora s klerikom.

2.1.2. Mjerodavnost Svete Stolice (kan. 1709)

Can. 1709 §1.- *Libellus mitti debet ad competentem Congregationem, quae decernet utrum causa ab ipsa Curiae Romanae Congregatione an a tribunali ab ea designato sit agenda.*⁵¹

§ 2. *Misso libello, clericus ordines exercere ipso iure vetatur.*

Kan. 1709, § 1. - *Tužba se mora poslati mjerodavnoj kongregaciji koja će odlučiti treba li parnicu da vodi sama kongregacija Rimske kurije ili sud koji ona odredi.*⁵²

§ 2. *Pošto je tužba poslana, kleriku se po samom pravu zabranjuje vršenje redova.*

U kan. 1709 zakonodavac određuje mjerodavnost Svete Stolice s obzirom na zaprimanje tužbe. Tužba se mora poslati mjerodavnoj kongregaciji konkretno Kongregaciji za sakramente. Toj Kongregaciji pripada da odluči treba li parnicu voditi ona sama ili odrediti određeni sud na kojemu će se parnica voditi. U slučaju da Kongregacija odredi neki sud

51 Izvori kanona su: ZKP-1917. kan 1993, § 1; COETUSS.R.E. Card., **Resp.** II, 13 i 27. studenoga 1922., u: AAS, 15 (1923.), 39; SCDS, *Regulae*, (9. lipnja 1931.), u: AAS, 23 (1931.), 458-459. **Pogl. I** »Depetenti« br. 1: »Ad Saeram Congregationem de disciplina Sacramentorum spectat cognoscere de causis contra ipsam validitatem sacrae ordinationis, vel de causis quibus impugnantur obligationes ex sacra ordinatione dinantes (can. 249, § 3, salva competentia Supremae S.C.S Officii (can. 1993).« , *lb.*, br. 2: »Nullus iudex inferior potest processum in hisce causis instruere, nisi Sedes Apostolioca eidem facultatem fecerit.«; - pogl. II. »De suplici libello ad petendam sacrae ordinationis aut onerum eidem adnexorum declarationem nullitatis«, br. 4, § 1: »Supplex libellus, qui semper Romano Pontifici erit inscribendus, et a saeram Congregationem de Sacramentis transmittendus, referat plenam et accuratam totius facit speciem et causas omnes, quae ad **obtinendam** petitam declarationem conducere possunt; appositis etiam die, mense et anno exhibiti libelli, nec non dioecesis originis, vel ea in qua actor actu commoratur.« § 2: »Curandum est ut libellus referat genuinam factorum narationem, ab ipso actore exaratam, et suscriptam (cf. Apendice n. II.«, § 3: »Quamvis eidem actori integrum sit libellum ad Sanctam Sedem transmittere, expedit tamen, et semper suadendum est, ut id per proprium Ordinarium fiat, qui suam addere debet informationem.«, § 4: »Ordinarius **proprius** est Ordinarius dioecesis, cui actor adscriptus est, et si **agatur** de religiosis dimissis est Ordinarius dioecesis originis vel domicilu.«; - pogl. III., br. b: »De praevia inquisitione«: »Receptis actoris precibus, Sacrae Congregatio Ordinario seribit, ut super assertis ab actore, inquisitionem extraiudicalem peragat, qua pateat utrum preces probabili fundamento innitantur, eamque ad ipsam mittat una cura suo voto et documentis.«; SN, kan. 501, § 1; REU 57.

52 ZKIC-1990., kan. 1386, § 1 kaže da se tužba pobijanja valjanosti svetoga ređenja mora poslati mjerodavnom uredu Rimske kurije...«. U ZKP stoji »mjerodavnoj kongregaciji«, u ZKIC, stoji »uredu Rimske kurije«. U ZKIC kaže se »a ne kanoni o skraćenom parničnom suđenju«.

te suce treba smatrati ili delegiranim, ako je riječ o dijecezanskom biskupu i subdelegiranim⁵³ ako je riječ o drugom sucu kojega za to subdelegira dijecezanski biskup ili oni koji su mu u pravu izjednačeni. U načelu Kongregacija preferira vođenje upravnog postupka. Treba napomenuti da nijedan niži sud ne može voditi postupak bez delegacije odnosno odluke kongregacija: a) Kongregacija za bogoštovlje i stegu sakramenata kada su u pitanju stvari koje se odnose na sam sakrament svetoga reda odnosno obred ređenja,⁵⁴ b) Kongregacija za nauk vjere kada su u pitanju vjera i moral.⁵⁵

2.1.3. Sudski postupak (kan. 1710)

Can. 1710- *Si Congregatio causam ad tribunal remiserit, seroentur, nisi rei natura obstet, canones de iudiciis in genere et de iudicio contentioso ordinario, salvo praescriptis huius tituli.*⁵⁶

Kan. 1710 - *Ako kongregacija prepusti parnicu sudu, neka se obdržavaju, ako to ne priječi narav stvari, kanoni o sudovima općenito i o redovitom parničnom suđenju, uz poštivanje propisa ovoga naslova.*

Delegirani sud, sud kojemu je Kongregacija prepustila voditi parnicu, treba obdržavati, uz kanone o sudovima općenito (kann. 1400-1500) i one o redovitom parničnom suđenju (kann. 1501-1655). U provođenju samog postupka mogu poslužiti *Pravila* Kongregacije za sakramente od 9. lipnja 1931., godine, br. 7-70.⁵⁷ Naglasci *Pravila* prema brojevima jesu sljedeći: mjerodavnost suda (br. 1-2); tužba u kojoj se traži da se donese izjava o ništavosti svetoga ređenja (br. 3-5); prethodno ispitivanje (br. 6); ustanovljenje suda (br. 7-11); obveze sudaca i sudskih službenika (br. 12-23); početak postupka i poziv na sud (br. 24-29); zakletva tuži-

53 Subdelegirani sudac (sudac koji nije na čelu neke partikulame Crkve) jest onaj sudac kojega je za to imenovao onaj tko ima delegiranu vlast od strane Kongregacije.

54 IVAN PAVAO II. u apostolskoj konstituciji o Rimskoj kuriji *Pastor Bonus*, (28. 6. 1988.), u br. 63 određuje da Kongregacija za bogoštovlje i stegu sakramenata »podupire i štiti stegu sakramenata, posebno što se tiče njihova valjanog i dopuštenog slavljenja; osim toga daje milost i oproste koji u tom području ne pripadaju ovlastima dijecezanskog biskupa.« (dalje u tekstu PB).

55 PB, br. 48: »Vlastita je zadaća Kongregacije za nauk vjere da u svem katoličkom svijetu promiče i štiti nauk vjere i ćudoređa; zato je mjerodavna za ono što se na bilo koji način tiče te materije.«

56 Izvori kanona ZKP-1917., kan. 1993, § 2,1995; SCDS *Regulae*, (9. 6.1931.), 7-70, u: AAS, 23 (1931.), 459-472; SN, kann. 501, § 2, 503.

57 *Pravila* Kongregacije za sakramente od 9. lipnja 1931., godine, br. 7-70 pravni su izvor za kan. 1710.

telja, svjedoka i stručnjaka da će istinu govoriti i njihovo ispitivanje (br. 30-40); ispit tužitelja (kan. 41-45); o svjedocima i njihovu ispitivanju (br. 46-48); ispit svjedoka (br. 49-54); o svjedocima i onima koje je tužitelj odredio da svjedoče (br. 55-57); dokumenti (br. 58-61); indicije i pretpostavke (br. 62-64); potvrda manjka sposobnosti (br. 65-67); psihičko ispitivanje tužitelja (br. 68); zaključak postupka (br. 69-74). U slučaju da je Kongregacija delegirala drugi sud da presudi slučaj, onda je taj sud mjerodavan voditi postupak bilo sudski bilo izvansudski postupak, odnosno administrativni, ovisno o tome što Kongregacija zahtijeva. Nakon što je dijecezanski biskup imenovao suce, branitelja veze i zapisničara sudski ili administrativni postupak može započeti, prema odredbama kann. 1708-1712, imajući u vidu napose upute same Kongregacije.

2.2.4. Sudjelovanje branitelja veze (kan. 1711)

Can. 1711 – *In his causis defensor vinculi iisdem gaudet iuribus iisdemaue tenetur officiis, quibus defensor vinculi matrimonialis.*⁵⁸

Kan. 1711 – *U ovim parnicama branitelj veze ima ista prava i iste dužnosti kao i branitelj ženidbene veze.*⁵⁹

Ako Kongregacija parnicu prepusti drugome sudu, onda treba imati u vidu kan. 1710 i kan. 1711, gdje se traži suđenje od strane zbornog suda sJrojiciurx£Ufiaca (kan. 1425, § 1, 1°) te posebno sudjelovanje branitelja veze⁶⁰ i bilježnika. Zadaća je *branitelja svetoga ređenja* braniti valjanost svetoga ređenja (usp. kan. 1432) s istim obvezama i pravima koje ima branitelj veze u parnicama proglašenja ništavosti ženidbe. Branitelj svetoga ređenja je *ex officio* skrbnik javnoga dobra i zakona. On je dužan braniti sve što je razborito što se može upotrijebiti protiv ništavosti (nevaljanosti) svetoga reda. Zadaća je branitelja svetoga ređenja sastaviti pitanja za preslušanje klerika i svjedoka te ih u pisanoj formi preda sudu.⁶¹ Nakon što sudac ispita slučaj, suci će prema svojoj savjesti presuditi o valjanosti ili nevaljanosti svetoga ređenja. Prvostupanjnski sud dužan je spise parni-

58 Izvori kanona su: ZKP-1917, kan. 1996; SCDS *Regulae*, 9. 6. 1931., 18-20, u: AAS, 23 (1931.), 462; SN kan. 504.

59 ZKIC-1990. u paralelnom kan. 1386 ne spominje branitelja veze, ali ga isto tako ne isključuje.

60 Branitelja svetoga ređenja ili veze imenuje dijecezanski biskup, a on može biti, u našem slučaju, samo klerik na dobrom glasu, doktor ili magister kanonskoga prava, prokušan i razborit te zauzet za pravедnost (kan. 1435).

61 Predlažem obrazac upita za tužitelja i svjedoke kojega je donijela SCDS, »**Apendix** seu formulae«, (9. 6.1931.), u: *Leges Eeckisiae*, I., (ur. X. OCHOA), 1298-1299.

ce zajedno sa svim sudskim spisima i s mišljenjem branitelja reda poslati na prizivni sud, kako bi se ishodila dvostruka presuda. Branitelj veze i ordinarij mogu uputiti priziv na viši sud, posebno kada je na prvostupanjskom sudu presuđena nevaljanost ređenja. Iako kan. 1711 izričito za službu branitelja veze ne spominje službu bilježnika, ona je neophodna i podrazumijeva se. Njegova je zadaća izraditi sudske spise, a bez njegova osobnog potpisa sudski spisi su ništavi (kan. 1437, §§ 1-2).⁶²

2.1.5. Dvostruka jednaka presuda (kan. 1712)

Can. 1712 - *Post secundam sententiam, quae nullitatem sacrae ordinationis confirmavit, clericus omnia iura statui clericali propria amittit et ab omnibus obligationibus liberaetur.*⁶³

Kan. 1712 - *Kad se donese druga presuda, koja potvrdi ništavost svetoga ređenja, klerik gubi sva prava vlastita kleričkom staležu i oslobađa se svih obveza.*

Postupci o ništavosti svetog ređenja odnose se na pravno stanje osoba, zbog čega se zahtijeva dvostruka jednaka presuda,⁶⁴ iako prema odredbi kan. 1643 nikad ne postaju pravomoćne. Dvostruka jednaka presuda ima svoju djelotvornost. Klerik s jedne strane gubi sva prava vlastita kleričkom staležu, a s druge strane zakonito se oslobađa svih pridodanih obveza, uključujući i obvezu celibata.

Potrebno je spomenuti da sveto ređenje uživa *favor iuris*, kao i ženidba, ali sumnja o valjanosti ili nevaljanosti ređenja ne smije ostati. Sve dok se ne dokaže nevaljanost svetoga ređenja, treba ostati na stanovištu da je ono podijeljeno valjano. Klerik je valjano zaređen sve dotle dokle se ne dokaže suprotno, tj. sve dok se ne dokaže ništavost ređenja pravno valjanom »sudskom presudom« dvaju crkvenih sudova ili upravnom odlukom mjerodavnoga crkvenog poglavara, dotle se ređenika treba smatrati klerikom, ali se prema kan. 1709, § 2 kleriku po samom pravu zabranjuje vršenje redova.

Ovdje treba upozoriti na sudsku i upravnu praksu u biskupijama u sličnim slučajevima koja je od neprocjenjive važnosti u takvim vrstama

62 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo, 2000., 68.

63 Izvori kanona su: ZKP-1917., kan, 1998; SN, kan. 506.

64 U kan. 1998, § 1 ZKP-1917. zakonodavac je određivao da bi klerik bio oslobođen od obveza, koje proizlaze iz ređeničke veze (*a vinculo ordinationis*), potrebne su dvije suglasne (jednake) presude (*requiruntur duae sententiae conformes*). A u istom kanonu, § 2 određivao je da se, što se tiče priziva, imaju u ovim parnicama obdržavati propisi kann. 1986-1989, glede ženidbenih parnica.

postupaka, a može se uvijek zatražiti pomoć stručnjaka, kao i Rimske kurije. Nažalost, za sav trud i nastojanje nisam našao ni jedan slučaj u hrvatskim okolnostima (našim nadbiskupijama i biskupijama) o sudskoj presudi ništavosti ređenja, ni prema odredbi prijašnjeg Zakonika, niti prema odredbama važećeg Zakonika. Takva bi parnica bila od prvorazredne važnosti, radi sudske prakse kojom se pravници uvijek trebaju služiti. Vrlo je uputno u vođenju ovih parnica slijediti koliko je moguće *Pravila* Kongregacije za stegu sakramenata, od 9. lipnja 1931. godine. *Pravila* su pravni izvor za kanone o parnicama za dokazivanje ništavosti svetoga ređenja. U tom kontekstu potrebno se podsjetiti na kan. 6, § 2 važećeg Zakonika, gdje je izričito određeno: »Kanoni ovoga Zakonika, ako preuzimaju staro pravo, treba da se prosuđuju uzimajući u obzir i kanonsku predaju.«

2.2. *Zakonito izrečena kazna otpuštanja (kan. 290, 2°)*

2.2.1. *Kazneni postupak (kann. 1717-1731)*

Drugi način gubitka kleričkog staleža jest zakonito izrečenom kaznom otpuštanja zbog zakonom predviđenih kažnjivih djela. Crkva nije samo otajstveno Kristovo tijelo, nego je ona u isti mah kao »društvo ... vidljivi zbor, zemaljska Crkva ... ona je društveni sklop« (usp. LG 8) te kao takva »Crkva ima prirodno i vlastito pravo kažnjavati vjernike prekršitelje kaznenim mjerama« (usp. kan. 1311). Kažnjavanje je jedna od bitnih oznaka svakoga pravnoga uređenja, u protivnom bi pravo bilo *nudum ius* (*golo pravo*). Kanonsko pravno uređenje ima dodirnih točaka (sličnosti) s građanskim pravnim uređenjima, ali ga ne možemo sasvim usporediti niti izjednačiti, jer je Crkva u isto vrijeme božanska i ljudska stvarnost (ustanova).

Ako bi se strogo držali načela iz građanskih pravnih sustava, onda bi se u kažnjavanju odnosno u kanonskom kaznenom postupku trebalo držati starog načela *nulum crimen nulla poena sine lege*,⁶⁵ što bi značilo da bi u slučaju donošenja kaznene mjere za klerika, prekršitelja kaznenog

65 U kaznenom postupku vrijede načela: *nulum crimen sine lege scripta, nullum crimen sine lege stricta, nullum crimen sine lege certa* te načelo *nulum crimen sine lege praevia*, što bi značilo da se ne može kazniti za kaznena djela za koja nije bilo propisanog strogo određenoga i sigurnoga kaznenog zakona. U kaznenim parnicama treba se držati načela zakonitosti u njegovu vremenskom aspektu, tj. zabranjeno je povratno djelovanje kaznenog zakona, kažnjava se prema zakonu koji je bio na snazi u vrijeme počinjenoga kaznenog djela.

zakona trebalo kaznenu mjeru primijeniti odnosno donijeti - *ferendae sententiae* - samo u kaznenom sudskom postupku sudskom presudom i to prema kaznenim zakonima. Gledajući strogo načelo kaznenoga kanonskog prava, kazna se donosi nakon što je prekršen kazneni zakon (usp. kan. 1321, §§ 1-2). »Vjernici imaju pravo da ne budu kažnjeni kanonskim kaznama, osim prema zakonskoj odredbi« (usp. kan. 121, § 3).⁶⁶ U kanonskom uređenju treba imati na umu da načelo zakonitosti nije uvijek u potpunosti primjenjivo i prihvatljivo, posebno kada se krši moralni red, koji nije uvijek u zakonu predviđen kaznenom mjerom. Budući da crkveni zakonodavac nije predvidio svaki prekršaj pravnog i moralnog reda, donio je *opću odredbu* o prekršajima teške sablazni (usp. kan. 1399).⁶⁷ Tako npr. u *Okružnici* Kongregacije za kler, od 18. travnja 2009. dopušteno je ordinarijima kažnjavati klerike radi teške sablazni, primjenjujući kan. 1399 u slučaju teške sablazni kada se klerika ne može na drugi način urazumiti da promjeni svoje grešno stanje, posebno kada je u pitanju obveza celibata.

Načelo legalnosti (*Nullum crimen nulla poena sine lege poenali provid*), koje se primjenjuje u građanskim zakonodavstvima, nije u potpunosti prihvaćeno u kanonskome pravnom uređenju. Prema tom načelu ne bi smjelo biti nikakve samovolje crkvenih poglavara nego se kažnjavati može samo na temelju predviđenih zakona. U kan. 1399, ipak, postoji iznimka kada je u pitanju sablažnjivo življenje vjernika, u našem slučaju klerika koji prouzrokuje tešku javnu sablazan, narušava moralni red. Ipak, i dalje ostaje odredba: »Nitko se ne kažnjava, osim ako je za izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi koji je počinio uvelike odgovoran zbog namjere ili nemara« (usp. kan. 1321, § 1).

Prema odredbi kan. 1336, br. 5 kazna gubitka kleričkog staleža ulazi u teške trajne *okajničke kazne* (*poenae expiatoriae*) i za donošenje takvih kazna zakonodavac je odredio posebni kazneni postupak (kann. 1717-1728), jer se naime takve kazne mogu donijeti samo u kaznenome sudskom postupku (usp. kan. 1342, § 2). Kazneni sudski postupak mora se provesti na zbornom sudu, koji se sastoji od barem *trojice* sudaca (kan. 1425, § 1, br. 2, § 2). Otpust iz kleričkog staleža kao *okajnička kazna* može pogoditi klerika trajno (kan. 1336, § 1, br. 5), i to kaznom - *ferendae sententiae*, a ne kaznom *latae sententiae* (kan. 1336, § 2), tj. sudskim putem ili pak kao *posebnost* izvansudskim upravnim putem prema *Okružnici* Kongregacije

66 Usp. ZKP-191 7., kann. 2195, 222.

67 Kan. 1399 ne nalazimo u ZKIC-1990.

za kler, od 18. travnja 2009., i to za točno predviđene slučajeve. Posebnim ovlastima koje je vrhovni svećenik 30. siječnja 2009. dao Kongregaciji za kler vrhovni je svećenik preuredio kan. 1342, § 2 jer je u kan. 1342, § 2 izričito propisano: »Odlukom se ne mogu izricati niti proglašavati trajne kazne, ni kazne koje zakon ili zapovijed, što ih ustanovljuje, zabranjuje primjenjivati odlukom.«

Primjena kaznenih mjera u Crkvi nije nikada svrha samoj sebi. Kaznene mjere jesu samo za najteže slučajeve, kao *extrema ratio*. Katolička Crkva svojim zakonima štiti svoj poredak te kada se krši njen poredak ona je prisiljena donijeti pravednu kaznu za određenog klerika, posebno u slučaju da *ordinariji* ili *kompetentni crkveni poglavar* ustanove posvećenoga života nije mogao popraviti (urazumiti) i ukloniti sablazan klerika ni bratskom opomenom, ni ukorom, ni drugim sredstvima pastoralne skrbi ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivca (kan. 1341). Tek nakon bratske i kanonske opomene ordinarij ili poglavar slučaj mogu pripustiti mjerodavnomu crkvenom sudu da provede sudski ili upravni postupak.

U slučaju da se kaznenom sudskom presudom nekoga otpusti iz kleričkog staleža, ordinarij tada treba razborito izvršiti odredbu kan. 1350, § 2, koji određuje: »Neka se ordinarij na najbolji mogući način pobrine da se zbrine otpušteni iz kleričkog staleža, a koji zbog kazne dosta oskudijeva.«⁶⁸ Klerik ima pravo na uzdržavanje prema kan. 281 i 1274, sve dok vrši povjerenu službu ili dok je klerik, tj. sve dok klerik nije izgubio pravo iz kan. 281; to načelo prihvaća kan. 1350, § 1. Ordinarija u strogom smislu ne obvezuje kanonsko pravo na potrebnu pomoć kleriku, nego ga pravo potiče da materijalno pomaže otpuštenomu kleriku iz kršćanske ljubavi. Smatramo da je moralna obveza ordinarija da otpuštenom kleriku na najbolji način providi potrebno za uzdržavanje, posebno u slučaju kad klerik sam to ne može.⁶⁹ ^

Ako se radi o primjeni crkvene kazne otpuštanja iz kleričkog staleža, u sudskom postupku zakonodavac zahtijeva kazneni *sudski postupak*,

68 Usp. Artur G. MIZINSKI, Ruolo preminente dell'Ordinario nel processo penale canonico secondo la normativa dei CIC dei 1983, u: *Il processo penale canonico*, (ur. Z. SUCHECKI), Roma, 2003, 131-167; G. MIZINSKI, L'indagine previa (cc. 1717-1719), u: *// processo penale canonico*, Roma, 2003., 169-211.

69^s Usp. Velasio de PAOLIS - David CITO, *le sanzioni nella Chiesa*, 227-228.

70 Smatram da bi u stavkama proračuna (u fondu za pomoć sirotinji) svake dijeceze odnosno crkvene strukture koja je mogla upisati klerike trebala biti stavka za pomoć nezbrinutim otpuštenim klericima.

koji se sastoji od tri naslova: a) prethodna istraga (kann. 1717-1719); b) odvijanje postupka (kann. 1720-1728); c) molba za naknadu štete (kann. 1729-1731).

2.2.1.1. *Prethodna istraga (kann. 1717-1719)*

S obaviješću ordinariju o mogućem počinjenju kažnjiva djela započinje prethodna istraga i odvijanje postupka. Nakon primitka obavijesti, koja mora biti *barem vjerojatna*, ordinarij će, prema kan. 1717, § 1, provesti prethodnu istragu. Prethodnu istragu ordinarij mora učiniti oprezno gdje će se razborito raspitati o slučaju bilo osobno bilo preko druge, prema njegovu sudu, prikladne osobe o činjenicama, okolnostima i o odgovornosti. Prethodnu istragu ordinarij može započeti: a) *neposredno*, npr. preko kanonskog pohoda dotičnom kleriku; b) *posredno*, što biva dojavom (*prijavom*) bilo koje vrste. O pravnom institutu prijave važeći Zakonik ne govori ništa, ali korisno mogu poslužiti odredbe prijašnjega Zakonika.

Ako ordinarij procijeni da je određeno istraživanje suvišno, treba prestati istraživati slučaj. Ako se uvjeri da treba ispitati slučaj, onda kod ispitivanja zakonodavac upozorava istražitelja (bio on sam ordinarij ili onaj koga ordinarij odredi) da pazi kako ne bi došao u pogibelj *dobar glas* bilo koga (kan. 1717, § 2). Onaj tko obavlja prethodnu istragu, ima ista ovlaštenja i obveze kao i preslušatelj. Zakonodavac u kan. 1718, § 1 otvara ordinariju po završetku prethodne istrage više mogućnosti donošenja odluke: 1. može li se u određenome slučaju pokrenuti sudski postupak; 2. je li to, vodeći računa o kan. 1341, uputno; ako nije, onda će optuženoga klerika osloboditi od krivnje; 3. ako ordinarij ili drugi mjero-davni poglavar odluči da se treba provesti sudski postupak, onda se on treba voditi prema kaznenome sudskom postupku (kann. 1721-1728). U donošenju odluka, o kojima se govori u kan. 1718, § 1 ordinarij se može posavjetovati, ako to smatra razboritim, s dvojicom sudaca ili s drugim pravnim stručnjacima (kan. 1718, § 3). Važeći Zakonik zahtijeva u vršenju prethodne istrage veliku dozu diskrecije kod ordinarija, tako da npr. u kan. 1718, § 4 određuje: »Prije nego odluči prema odredbi kan. 1718, § 1, neka ordinarij razmotri je li, da bi se izbjegla nekorisna suđenja, korisno da, s pristankom stranaka, ili on sam ili voditelj prethodne istrage riješi pravično i pošteno pitanje o štetama.«

2.2.1.2. *Elementi kaznenog sudskog postupka (kann. 1721-1728)*

1. Formalna tužba promicatelja pravde (kan 1721). Ako ordinarij odluči da treba započeti kazneni sudski postupak, tada spise prethodne

istrage treba predati promicatelju pravde koji će podnijeti sucu tužbu (kan. 1721, § 1). Ulogu tužitelja vrši promicatelj pravde koji u tužbi treba izložiti predmet spora, a tužbu treba sastaviti prema odredbi kan. 1502, u kojem zakonodavac izričito kaže: »Sudac ne može rješavati nijednu parnicu, osim ako onaj koga se tiče ili promicatelj pravde podnese zahtjev prema odredbi kanona.« Kako vidimo, tužbu protiv klerika ne podnosi neka privatna osoba, nego osoba koja u Crkvi vrši službu po nalogu ordinarija, a to je promicatelj pravde. Nakon primljene tužbe sudac mora prihvatiti tužbu i ne može je odbaciti radi toga što smatra da je lišena pravna temelja. Sudac može odbaciti tužbu samo radi pomanjkanja oblika, tj. može zatražiti da se tužba sastavi kako to zakon nalaže.

2. Mjere razboritog karaktera (kan. 1722). U ovakvim postupcima treba se predusresti sablazan, zaštititi sloboda svjedoka i osigurati pravdu, pa će biti uputno da se optuženoga ukloni s crkvene službe, što savjetuje zakonodavac u kan. 1722.

3. Odvjetnik (kan. 1723). U skladu s kan. 1481, § 2 tuženi mora uvijek imati odvjetnika, bilo da ga sam tuženi postavi bilo da ga sudac odredi. U pozivu stranke na sud, sam sudac mora stranku potaknuti da postavi odvjetnika u roku koji sudac odredi (kan. 1723, § 1). U slučajevima da tuženi sebi ne postavi odvjetnika, u zadanom roku sam sudac prije utvrđivanja predmeta spora treba tuženom postaviti odvjetnika. Tako postavljen odvjetnik ostaje u službi sve dok tuženi ne postavi sam sebi odvjetnika.

4. Odreknuće tijekom parnice (kan. 1724). Promicatelj pravde, uz pristanak ordinarija, može se u bilo kojem stupnju suđenja odreći tijekom parnice (kan. 1724, §§ 1-2). U takvom slučaju odreknuće treba prihvatiti tuženi, osim ako je tužena stranka proglašena odsutnom sa suđenja. Za odreknuće tijekom parnice potrebno je za valjanost da bude napisano i potpisano i da ga prihvati sudac odlukom. Sudac mora prihvatiti odreknuće tijekom parnice koje zahtijeva promicatelja pravde jer je odreknuće učinjeno na nalog i uz pristanak ordinarija.

5. Pravo optužene stranke (kan. 1725). Prema kan. 1603, § 3 promicatelj pravde i branitelj veze imaju pravo ponovno odgovoriti na odgovore stranaka, ali u raspravi kod kaznenih postupaka, radi pravičnosti, u raspravi parnice, optuženi klerik uvijek ima pravo da posljednji odgovori bilo sam bilo preko odvjetnika ili zastupnika (kan. 1725).

6. Moralna i pravna dužnost suca (kan. 1726). Prema kan. 1726, ako se u bilo kojem stupnju i stanju kaznenog suđenja utvrdi da okrivljeni klerik nije počinio kažnjivo djelo, sudac to mora proglasiti presudom te klerika osloboditi optužbe. Nedužnost klerika mora formalno biti proglašena i u slučaju da je kaznena tužba zbog kažnjivog djela za koje je

klerik bio nepravедno tužen prestala (kan. 1362). To je nepovredivo pravo tuženoga klerika jer je naime sama činjenica što je klerik uopće bio u kaznenom postupku povrijedila njegov dobar glas. Radi toga je nužno da sudac klerika proglasi nedužnim uvijek kada nije uvjeren da je klerik počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. Zakonodavac u kan. 1608 govori o sudačkim pravorijecima, gdje je rečeno u § 1 da se za izricanje bilo koje presude zahtijeva da sudac ima moralnu sigurnost o stvari koju treba riješiti presudom. Tu sigurnost sudac mora crpsti iz spisa i dokaza (kan. 1608, § 2). Dokaze sudac mora prosuđivati po svojoj savjesti, dakako, uz održavanje propisa zakona o djelotvornosti nekih dokaza (§ 3). Prema kan. 1608, § 4 sudac koji nije mogao steći moralu sigurnost o kažnjivom djelu (objektivni element) ili o teškoj ubrojivosti (subjektivni element) mora izjaviti da nije utvrđeno pravo podnositelja tužbe, mora tuženoga osloboditi optužbi, osim ako se radi o stvari koja uživa pravnu pogodnost; u tome slučaju treba presuditi u korist te stvari.

7. Priziv (kan. 1727). Prema kan. 1727, § 1 okrivljeni klerik može uložiti priziv i onda ako ga presuda oslobodi samo zato što kazna nije obvezna ili zato što se sudac poslužio vlašću o kojoj se govori u kan. 1344 i 1345. Okrivljeni klerik može također podnijeti molbu za ništovnu žalbu (*querela nullitatis*) i za povrat u prijašnje stanje (*restitutio in integrum*), u smislu kann. 1619-1627; 1645-1648.⁷¹ Treba pripaziti na kan. 1353, gdje je propisano da priziv ili utok protiv sudskih presuda ili odluka koje izriču ili proglašuju bilo koju kaznu imaju obustavni učinak. U takvom slučaju sudska presuda ili izvansudska odluka se »obustavljaju, sve dok ne stigne zakonito priopćenje konačnog ishoda priziva ili utoka«. ⁷² »Pošto je izvršenje odluke obustavljeno prema odluci § 2 ako se poslije uložiti utok, onaj tko mora prosuditi utok neka prema odredbi kan. 1737, § 3 odluči da li obustava treba da se potvrdi ili da se opozove«, »ako se u određenome roku protiv odluke ne uložiti nikakav utok, obustava izvršenja, do koje je međutim došlo prema odredbi § 1 ili § 2 tim samim prestane« (kan. 1736, §§ 3-4). Promicatelj pravde može uložiti priziv kad god smatra da nije dovoljno zajamčen popravak sablazni ili uspostava pravednosti (kan. 1727, § 2).

8. Primjena pravnih odredbi i pravo optužene stranke (kan. 1728). U kaznenom suđenju trebaju se uz poštivanje propisa naslova *Odvijanje postupka* primijeniti, osim ako se protivi naravi stvari, kanoni *O sudo-*

71 Usp. *Communications*, 12 (1980.), 198.

72 Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere*, 111.

vima općenito (kann. 1400-1500) i *O redovitom parničnom suđenju* (kann. 1501-1655), uz održavanje posebnih odredaba o parnicama koje se tiču javnoga dobra. Moralno i pravno pravo optuženoga klerika u kaznenom postupku jest dvostruko: on nije dužan optuživati sama sebe niti mu sudac može nametnuti prisegu *de veritate dicendo* ili *de veritate dictorum*, jer na kraju poglavlja o odvijanju kaznenog postupka u kan. 1728, § 2 izričito je zakonodavac propisao: »Optužena stranka nije dužna priznati kažnjivo djelo niti joj se može nametnuti prisega.« Treba reći da iako sudac ne može nametnuti prisegu, da je, ipak, optužena stranka može po svojoj volji položiti. Prisega se ne može nametnuti prisilnim sredstvima, pa ni nagovaranjem. Ovdje treba naglasiti da kaznena tužba protiv klerika zastarijeva u roku od pet godina od dana podnošenja tužbe određenom sudu, jer se radi o teško kažnjivim djelima (usp. kann. 1394, 1395, 1362, § 1, br. 2). Zastara teče od dana počinjenja kažnjivog djela, zato u slučaju zastare prestaje kaznena tužba te zastarom prestaje donošenje sudske presude ili izvansudske odluke (kan. 1720, br. 3.), isto tako zastarom prestaje postupak za izvršenje kazne te ako krivcu nije dostavljena odluka o izvršenju, postupak će prestati zastarom; zastara se računa od dana kada je presuda postala pravomoćna (kan. 1363, §§ 1-2).

9. Zabrana kazne otpusta iz kleričkog staleža krajevnim pravom (kan. 1317). Kazna otpusta iz kleričkog staleža ne može se ustanoviti krajevnim zakonom (kan. 1317).⁷³ Da bi se moglo proglasiti nešto kažnjivim djelom treba imati u vidu tri elementa: 1) *objektivni element*: izvanjski prekršaj određenoga zakona ili određene zapovijedi; 2) *subjektivni element*: velika moralna odgovornost; 3) *zakonski ili pravni element*: neka kanonska kaznena mjera za počinjeno djelo,⁷⁴ koje je učinjeno *ex dolo*, kada je tko počinio kazneno djelo svjesno i slobodno te promišljeno (kan. 1321, § 2). U § 2 kan. 1321 čitamo da kazna određena zakonom ili zapovijeđu obvezuje onoga tko promišljeno prekrši zakon ili zapovijed; tko pak to učini zbog propusta dužne pozornosti, ne kažnjava se, osim ako drukčije određuje zakon ili zapovijed. Kada je počinjen izvanjski prekršaj, odgovornost se pretpostavlja, osim ako je očito drugo.⁷⁵ Prema kan. 1326, § 1

73 ZKP-1983., kan. 1317: »Neka se kazne ustanovljuju toliko koliko su zaista potrebne da se prikladnije osigura crkvena stega. Međutim, otpust iz kleričkog staleža ne može se ustanoviti krajevnim zakonima.« Izvori za kan. 1317 su: ZKP-1917., kann. 2214, § 2, 2303, § 3, 2305, § 2.

74 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 26.

75 Ovdje je veoma važno zapaziti uvjetnu česticu *nisi* (osim ako).

sudac može kazniti i teže nego što određuje zakon ili zapovijed (*lex vel praeceptum*).⁷⁶ Namjera je zakonodavca u važećem Zakoniku takova da se kazne ustanovljuju toliko koliko su zaista potrebne da se prikladnije osigura crkvena stega. Budući da je otpust iz kleričkoga staleža najteža kazna za klerika, zakonodavac je ne prepušta krajevnom zakonu, nego općim pravom regulira otpust iz kleričkoga staleža.

2.2.1.3. Tužba za naknadu štete (kann. 1729-1731)

Kan. 1729 općenito propisuje da je svaka osoba koja je nezakonito nanijela štetu drugome, s nekim pravnim činom, dapače, s bilo kojim činom koji je postavljen sa zlom namjerom ili nemarom, obvezna dati mu dužnu naknadu, koja se može utjerivati i sudskim putem. S obzirom na štetu koju je kažnjivo djelo prouzročilo, oštećena stranka ima dvostruku mogućnost: a) izravno otići na sud i podignuti parničnu tužbu (glavna tužba); b) sudjelovati, prema odredbi kan. 1596, § 1, kao treći u parnici u kaznenom postupku, koji je započet poticajem promicatelja pravde protiv optuženog. Ali to je moguće samo u prvom stupnju kaznenog suđenja, zbog čega se, ako se to ne dogodi, isključuje svako daljnje sudjelovanje u ostalim stupnjevima. Osim toga sudjelovanje je na prvom stupnju dopušteno samo prije zaključenja dokaznoga postupka (kan. 1596, § 2). Tužba je za naknadu štete, premda je prouzročena kažnjivim djelom, parničnog a ne kaznenog karaktera. Dosljedno tome moguć je priziv, prema odredbi kann. 1628-1640 iako u kaznenom suđenju priziv nije moguć: dvije su tužbe doista različite i neovisne, a jedna ne prejudicira drugu. Ali kad god se ulože oba priziva, premda od različitih stranaka, prizivno suđenje na višem sudu treba biti samo jedno, uz poštovanje propisa kan. 1730, § 3.

U svrhu izbjegavanja prekomjernog otezanja kaznenog suđenja dopušteno je sucu prvoga stupnja odgoditi suđenje o šteti dokle god ne izreče konačnu presudu u kaznenom suđenju. Kad izrekne tu presudu, sudac će suditi o pitanju štete, iako kazneno suđenje zbog predloženog pobijanja još traje ili je okrivljena stranka oslobođena zbog razloga koji ne uklanja obvezu naknade štete (kan. 1730, § 2).

Neosporno je pravno načelo da presuda izrečena od suca ima snagu zakona i obvezujući karakter samo u odnosu na osobe za koje je done-

76 Zakonodavac u kan. 1326, § 1, br. 1-3. kaže da sudac može kazniti teže nego što određuje zakon ili zapovijed; u § 2. se kaže da u slučajevima o kojima je govor u § 1, br. 1-3. da ako je kazna unaprijed izrečena, može se dodati druga kazna ili pokora.

sena i za odnosni slučaj (kan. 16, § 3). Dosljedno tome presuda done-sena u kaznenom suđenju, iako je postala pravomoćna, ne donosi po sebi nikakvo pravo nekoj trećoj osobi koja je ostala oštećena kažnjivim djelom optuženoga, osim ako je sudjelovala u kaznenom postupku, prema odredbi kan. 1729.1 obratno, u slučaju da optuženi zbog bilo kojeg razloga nije osuđen od suca u kaznenom postupku koji se vodio protiv njega, odnosna presuda - kao što smo već spomenuli - ne gasi parničnu tužbu za naknadu štete pokrenutu od treće povrijeđene osobe, a koja je sudjelovala na vrijeme u postupku (kan. 1730, § 2).⁷⁷

2.2.2. Slučajevi nametanja kazne gubitka kleričkog staleža

U važećem Zakoniku nalazimo šest posebno teških kažnjivih djela za koja zakonodavac predviđa mogućnost nametanja kazne gubitka kleričkog staleža: 1) kažnjivo djelo otpada od vjere, krivovjerja i raskola (kan. 1364, §§ 1-2);⁷⁸ 2) kažnjivo djelo profanacije presvete Euharistije (kan. 1367);⁷⁹ 3) kažnjivo djelo fizičke sile protiv rimskog prvosvećenika (kan. 1370, § 1)⁸⁰; 4) kažnjivo djelo napastovanja (kan. 1387)⁸¹ 5) kažnjivo

77 Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 317-319.

78 ZKP-1983., kan. 1364, § 1: »Otpadnik od vjere, krivovjernik ili raskolnik upada u izopćenje unaprijed izrečeno, uz obdržavanje propisa kan. 194, § 1, br. 2, klerik se osim toga može kazniti kaznama o kojima se govori u kan. 1336, § 1, br. 1, 2. i 3. § 2. Ako dugotrajna tvrdokornost ili težina sablazni zahtijeva, mogu se dodati i druge kazne, ne izuzevši otpust iz kleričkog staleža.« *Otpad od vjere* je kada katolik, nakon krštenja, potpuno odbaci katoličku vjeru. *Krivovjerje* je kada katolik uporno nijeće neke istine koje se trebaju vjerovati božanskom i katoličkom vjerom ili uporno javno sumnja u nju. *Raskol* je kada katolik uskraćuje podložnost vrhovnom prvosvećeniku ili zajedništvo s članovima Crkve koji su podložni vrhovnom prvosvećeniku. Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 130. Prema odredbi kan. 205 »Potpuno su u zajedništvu Katoličke Crkve na ovoj zemlji oni kršteni koji se u njezinu vidljivom uređenju povezuju s Kristom, i to vezama ispovijedanja vjere, sakramenata i crkvenog upravljanja.«

79 ZKP-1983., kan. 1367: »Tko baci posvećene čestice ili ih u svetogrdnu svrhu uzme ili drži upada u izopćenje unaprijed izrečeno, pridržano Apostolskoj Stolici; klerik se osim toga može kazniti drugom kaznom, ne isključivši otpust iz kleričkog staleža.« Obvezatna kazna - izopćenja *latae sententiae* pridržana je Apostolskoj stolici. Usp. *Communicationcs*, 33 (2001.), 2,164; Komentar kanona vidi: Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 135-136.

80 ZKP-1983., kan. 1370, § 1: »Tko upotrijebi fizičku silu protiv rimskog prvosvećenika upada u izopćenje unaprijed izrečeno, pridržano Apostolskoj Stolici, čemu se, ako je klerik, može dodati druga kazna prema težini kažnjivog djela, ne isključivši otpust iz kleričkog staleža.« Komentar kanona vidi: Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 138-140.

81 ZKP-1983., kan. 1387: »Svećenik koji u činu ili prigodom ili pod izgovorom ispovijedi navodi pokornika na grijeh protiv šeste Božje zapovijedi neka se kazni prema težini kažnjivog djela obustavom, zabranama, oduzećima, a u težim slučajevima neka se

djelo pokušaja sklapanja ženidbe (kan. 1394, § 1);⁸² 6) kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi (kan. 1395).⁸³ Riječ je o teškim kažnjivim djelima, u kojima ordinariji moraju djelovati u skladu sa supstantivnim kaznenim i kazneno-procesnim odredbama. U slučajevima kad se dogode kažnjiva, neprimjerena i sablažnjiva ponašanja crkvenih službenika ordinarij mora u svojim pothvatima biti jak i odlučan, pravedan i jasan. Ordinarij je obavezan postupiti pravodobno prema kanonskim propisima, bilo za duhovno dobro zainteresiranih osoba, bilo za popravak sablazni, bilo za zaštitu i pomoć žrtava.

3. Gubitak kleričkog staleža izvansudskom odlukom

Kao specifičan oblik gubitka kleričkog staleža treba gledati na *izvansudsku odluku*, tj. u izvansudskom postupku. Rimski prvosvećenik dao je

otpusti iz kleričkog staleža.« Više o kažnjivom djelu vidi: IVAN PAVAO II., motu proprio *Sacramentorum Tufela*, čl. 3, u: AAS, 93 (2001.), 737-739; jure BRKAN, Pravna zaštita sakramenta pokore, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.), 1, 394-397; Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 159-161.

- 82 ZKP-1983., kan. 1394 - § 1. »Klerik koji pokuša ženidbu, i samo građansku, upadne u obustavu unaprijed izrečenu, uz obdržavanje propisa kan. 194, § 1, br. 3; ali ako se, iako opomenut, ne urazumi te nastavi davati sablazan, može se postupno kažnjavati i oduzećima ili dapače otpustom iz kleričkog staleža«; Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 172-173. Kada je riječ o kleriku koji je pokušao ženidbu makar samo građansku ili teško sablažnjivo djeluje (kan. 1399), onda određeni ordinariji trebaju postupiti prema *Specijalnoj ovlasti*, koju je vrhovni svećenik udijelio Kongregaciji za kler 30. siječnja 2009., a čiji se sadržaj nalazi u *Okružnici*, od 18. travnja 2009. *Okružnica* je dokument od prvorazredne važnosti kada su u pitanju primjena kazni u skladu s kan. 1394, § 1, 1395 te radi teške javne sablazni (kan. 1399).
- 83 ZKP-1983., kan. 1395 - § 1 »Klerik priležnik, osim slučaja o kojem je riječ u kan. 1394, i klerik koji ustraje u drugom izvanjskom grijehu protiv šeste Božje zapovijedi uz sablazan, neka se kazni obustavom, kojoj se, ako ustraje u kažnjivom djelu nakon opomene, mogu postupno dodati druge kazne, sve do otpusta iz kleričkog staleža. § 2. Klerik koji drukčije pogriješi protiv šeste Božje zapovijedi, ako je naime kažnjivo djelo počinjeno prisilom ili prijetnjama ili javno ili s osobom mlađom od 16 godina, neka se kazni pravednim kaznama, ne isključivši otpust iz kleričkog staleža, ako slučaj to zahtijeva.« Usp. IOANNES PAULUS II, Litt. App. Motu proprio *datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur* (30. IV. 2001.), u: AAS, 93 (2001.)! 11, 737-739; 785-788; *Communicationes*, 33 (2001.), 2, str. 139-140; 164. U *Pastor Bonus*, br. 52. čitamo da Kongregacija za nauk vjere: »Prosuduje kažnjiva djela protiv vjere kao i teža kažnjiva djela počinjena i protiv ćudoređa i u slavljenju sakramenata, koja su joj podnesena, te, ako je potrebno, proglašava ili izriče kanonske kaznene mjere prema odredbi ili općeg ili svojeg prava.« Ovaj grijeh u *Normae de gravioribus delictis* uvrstila je u teža kažnjiva djela. To je potvrdio i ondašnji Prefekt Kongregacije za nauk vjere, kardinal Josip Ratzinger (danas papa Benedikt XVI.). Oba teksta vidi u: *Communicationes*, 33 (2001.), 2, 39-140; 163-165. Više o kažnjivom djelu vidi: Josip ŠALKOVIĆ, *Kažnjiva djela klerika protiv šeste Božje zapovijedi* (kan. 1395), u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.), 2, 247-273.

Kongregaciji za kler 30. siječnja 2009. godine posebne ovlasti, i to: 1) za kazne iz prekršaja o kojima se govori u kan. 1394, § 1. i 1395, §§ 1-2; 2)/u onim slučajevima kada je klerik svojevolumno već pet uzastopnih godina napustio kleričku službu; 3) u slučajevima osobite težine kršenja zakona i zbog nužnosti i hitnosti izbjegavanja objektivne sablazni (kan. 1399).

Takve administrativne postupke moguće je voditi, posebno u slučajevima gdje biskup nije uspio riješiti slučaj bratskim opomenama ili sudskim putem. Kada se radi o kaznama koje su nametnute sudskim putem, one su *ferendae sententiae* (kann. 1717-1728) a što se pak tiče kazni nametnutih prema posebnim ovlastima, tj. prema *Okružnici*, treba ih izričati na način kako je određeno u *Okružnici*. U oba slučaja radi se o trajno okajničkim kaznama (*poena expiatoria perpetua*)*, koje su se do 30. siječnja Ž009. mogle donositi samo u kaznenom sudskom postupku (usp. kan. 1342, § 2) i to na crkvenom sudu od barem tri ili pet sudaca (usp. kan. 1425, § 1, br. 2), a nakon 30. siječnja 2009. i u upravnom postupku.

U *Okružnici*, br. 5. II. izričito se spominje kan. 1399, gdje se udjeljuju posebne ovlasti ordinarijima, kako bi se izbjegao teški objektivni sablazan. U tom smislu *Okružnica dokida* propise o primjeni okajničkih kazni koji se nalaze u kann. 1317, 1319, 1342, § 2 i 1349; *đakona* treba kazniti zbog važnih razloga, *svećenika* zbog veoma važnih razloga; u takvim slučajevima ordinarij treba izravno zatražiti od vrhovnog svećenika da potvrdi u posebnoj formi ordinarijeve odluke kažnjavanja klerika koji sablažnjivo djeluju, ali uvijek, dakako, ostaje neotuđivo pravo klerika na samoobranu.

Prema *Okružnici*, sama Kongregacija za kler donosi odluku o isključenju klerika iz kleričkoga staleža, čime se kleriku oduzimaju prava i oslobađa ga se obveza iz kleričkoga staleža, uz oprost od obveze kleričkog celibata, što mu ga, nakon odluke Kongregacije za kler, udjeljuje rimski prvosvećenik. Takva je disciplina novina u zakonodavstvu i praksi Katoličke Crkve. Radi se naime o posebnoj milosti koju vrhovni svećenik udjeljuje određenomu kleriku nakon izvan sudskog postupka, bez molbe. Radi se naime o nametnutoj kazni i o davanju milosti; ovdje se ne radi o otpisu Svete Stolice, prema kan. 290, br. 3., kojim se zainteresiranome kleriku, nakon napisane molbe i određenoga izvansudskog

84 Ovdje se radi o kažnjavanju koje ide za tim da se kazni počinioca kažnjivog djela, obnovi red i crkvena stega koja je narušena prekršajem zakona ili zapovijedi. Među okajničkim kaznama nalazi se i kazna otpusta iz kleričkog staleža (usp. kan. 1336, br. 5). Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, 92-93.

postupka Svete Stolice daje otpis milosti kojim se klerika, na njegov zahtjev, oslobađa od obveze celibata. Prema disciplini iz *Okružnice* Kongregacije za kler radi se o nametnutom isključenju iz kleričkog staleža uz davanje oprosta od obveze celibata. Bolni slučajevi koje predviđa *Okružnica* idu ususret olakšanja životnog stanja svojevoljno otpalih klerika i za možebitno izbjegavanje sablazni. Zato Crkva kao brižna majka radi na spasenju duša svih svojih udova, a svoje vjernike, klerike oslobađa od tereta, koji oni očito nisu mogli, bez velikih poteškoća, nositi.

Zaključak

Po božanskom ustanovljenju, među vjericima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se laici. Iz oba ta dijela ima vjernika koji se javnim prihvaćanjem evanđeoskih savjeta zavjetima ili drugim svetim vezama na svoj osobit način posvećuju Bogu i koji koriste spasenjskom poslanju Crkve. U Katoličkoj Crkvi dakle postoje tri različita životna staleža, koja su jednaka po dostojanstvu: laici, klerici i redovnici. Klerici su, gledajući brojčano, najmanji stalež u Crkvi. Njihov stalež spada na hijerarhijsko ustrojstvo Katoličke Crkve. Crkvi je stalo da klerici, tj. đakoni, prezbiteri i biskupi čuvaju dostojanstvo svetoga reda.

Crkva je u svom zakonodavstvu predvidjela institut gubitka kleričkog staleža. U ZKP-1983. nema više govora o povratku u svjetovni stalež (*De reductione clericorum ad statum laicalem*), kako je to bilo predviđeno u ZKP-1917. kann. 211-214. Zakonodavac u važećem zakoniku predviđa više načina gubitka kleričkog staleža. Prvi je način gubljenja kleričkog staleža proglašenjem ništavosti ređenja i u takvom slučaju klerika se oslobađa od svih prava i obveza, uključujući i obvezu celibata (kan. 290, br. 1). Sam postupak proglašenja svetog reda nevaljanim predviđen je u ZKP-1983., u kann. 1707-1712. Drugi način gubitka kleričkog staleža je u posebnome kaznenom sudskom postupku (kan. 290, br. 2), koji predviđa okajničke kazne (*poenae expiatoriae*), npr. za slučajeve iz kann. 1364, 1367, 1370, § 1, 1387, 1394, § 1 i 1395. U tom slučaju se klerika ne oslobađa od obveze celibata. Treći način gubitka kleričkog staleža je otpisom Apostolske Stolice (kan. 290, br. 3), no on nije bio predmetom promatranja u ovom radu.

Kanonsko pravo danas se nalazi pred novinom o načinu gubitka kleričkog staleža koja se nalaze u *Okružnici* Kongregacije za kler, od 18. travnja 2009. U njoj su sadržane posebne ovlasti koje je vrhovni svećenik 30. siječnja 2009. godine dao Kongregaciji da može voditi izvansudski

postupak za kaznena djela iz kann. 1394, § 1,1395, § 1-2, za kaznena djela teške sablazni (kan. 1399) te za one klerike koji su napustili službu pet neprekinutih godina. Tim se izvansudskim postupcima ne gubi samo klerički stalež, nego se klerika oslobađa i obveze celibata, što je novina u odnosu na kanonske odredbe prije 2009. godine.

Kanonske odredbe o gubitku kleričkog staleža zahtijevaju od ordinarija ispravno provođenje u praksi jednog od načina gubitka kleričkog staleža. Na temelju odredbi o gubitku kleričkog staleža može se zaključiti da je Sveta Stolica svjesna konkretnog života klerika te da je zakonodavac ostavio široki prostor za one klerike koji su se udaljili od kleričkih obveza da mogu »s Crkvom urediti« svoj položaj vjernika i da mogu primiti duhovna dobra (svete sakramente, posebno sakrament ženidbe).

DODATAK KONGREGACIJA ZA KLERIKE

Vatikan, 18. travnja 2009.

Br. 2009/0556

*Svim uzoritim i preuzvišenim ordinarijima
Njihovim sjedištima*

Veoma poštovane uzoritosti/preuzvišenosti

Dana 30. prošloga siječnja dobila je ova kongregacija od vrhovnog svećenika neke ovlasti koje se u ovoj okružnici namjeravaju predstaviti svim ordinarijima u svjetlu pravih namjera koje se njima žele postići.

Živa želja da se pridonese poštovanju poslanja i lika svećenika, koji su, u ovo doba, naširoko obilježeni sekularizacijom, opterećeni naporom da radi vjernosti vlastitom identitetu i poslanju moraju razmišljati i djelovati protiv struje; s namjerom također da se iziđe ususret potrebama nasljednika apostola u njihovoj svakidašnjoj zauzetosti da sačuvaju i promiču crkvenu disciplinu na dobrobit čitavog tijela Crkve, potakla je ovu kongregaciju da pošalje ovo pismo upućeno svim uzoritim i preuzvišenim ordinarijima.

1. Ministerijalno svećeništvo ima svoj korijen u apostolskom nasljedstvu i obdareno je svetom vlašću,¹ koja se sastoji u sposobnosti i odgovornosti djelovanja u **osobi Krista Glave i Pastira.**² U takvoj perspektivi »misionarska dimenzija prezbitera rađa se iz njegova sakramentalnog suobličavanja Kristu Glavi: ono sa sobom, kao posljedicu, nosi srdačno i potpuno prijanjanje uz ono što je crkvena tradicija prepoznala kao *apostolica vivendi forma* (apostolski oblik života). Taj oblik života sastoji se u sudjelovanju na duhovno shvaćenom 'novom životu', na onom 'novom načinu života' koji je uveo Gospodin Isus i koji su živjeli upravo apostoli. (...) Zasigurno, velika crkvena predaja s pravom je odvojila

1 Usp. II. VATIKANSKI SVEOPĆI SABOR, Dogmatska konstitucija *Lumen gentium*, br. 10, 18, 27, 28; Dekret *Presbiterorum Ordinis*, 2,6; *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1538, 1576.

2 Usp. IVAN PAVAO II., Postsinodalna apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* (25. ožujka 1992.), br. 15, u: AAS, 84 (1992.), 679-681; *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 875; KONGREGACIJA ZA KLERIKE, PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I STEGU SAKRAMENATA, KONGREGACIJA ZA BISKUPE, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODA, KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, PAPINSKO VIJEĆE ZA TUMAČENJE ZAKONSKIH TEKSTOVA, Upute o nekim pitanjima glede suradnje vjernika laika u službi Svećenika *Ecclesiae de mysterio* (15. kolovoza 1997.), u: AAS, 89 (1997.), 860 ss.

sakramentalnu učinkovitost od konkretnog egzistencijalnog stanja pojedinog svećenika, te su tako prikladno sačuvana zakonita očekivanja vjernika. Ipak to ispravno doktrinarno preciziranje ne oduzima ništa od nužne, pače neophodne, težnje prema moralnom usavršavanju, koje mora nastaniti svako istinski svećeničko srce.«³ Prema tome usred povjerenja im stada prezbiteri su pozvani produžiti prisutnost Krista, jedinog i velikog pastira, aktualizirajući njegov način života i činiti od sebe kao njegovo zrcalo: eto, među ostalim, istinskog uporišta snage pastoralna zvanja, a ono se sastoji u vjerodostojnom svjedočenju vlastite posvećenosti koja se hrani molitvom i pokorom.

2. Sve to posebno je važno za razumijevanje teološkog obrazloženja svećeničkog **celibata**, budući da volja Crkve, što se toga tiče, nalazi svoje posljednje obrazloženje u osobito prikladnoj povezanosti koju celibat ima sa svećeničkim ređenjem, koje svećenika suobličuje Isusu Kristu Glavi i Zaručniku Crkve. Crkva, kao Kristova Zaručnica, želi da je svećenik ljubi na potpun i isključiv način kako ju je ljubio Isus Krist Glava i Zaručnik. Svećenički celibat prema tome je derivacija sebe u Kristu i sa Kristom njegovoj Crkvi i izražava služenje svećenika Crkvi u Gospodinu i s Gospodinom.⁴ Zato je Crkva na II. vatikanskom saboru i opet u potonjem papinskom učiteljstvu potvrdila »čvrstu volju da zadrži zakon koji zahtijeva slobodno izabrani i trajni celibat za kandidate za svećeničko ređenje u latinskom obredu.«⁵ Svećenički celibat, kao - općenitije - i apostolski celibat, jest dar koji je Crkva primila i želi čuvati, uvjereni da je on dobro za nju samu i za svijet.⁶ O tome kan. 277 ZKP određuje: »§ 1. Klerici su obvezni čuvati potpunu i trajnu uzdržljivost radi kraljevstva nebeskoga, i zato su obvezani na celibat, koji je osobit Božji dar da bi posvećeni službenici mogli nepodijeljena srca lakše prijanjati uz Krista i slobodnije se posvetiti služenju Bogu i ljudima. § 2. Neka se klerici s potrebnom razboritošću ponašaju prema osobama kojih bi posjećivanje moglo dovesti u pogibelj njihovu obvezu da čuvaju uzdržljivost ili izazvati sablazan vjernika. § 3. Dijecezanskom biskupu pripada da o tome izda pitanje odredbe i da donosi sud o obdržavanju te obveze u pojedinačnim slučajevima.«

3. Biskup, među ostalim, treba podsjetiti na slobodno preuzetu obavezu prezbitera u trenutku samoga ređenja da će čuvati potpunu i trajnu uzdržljivost

3 **BENEDIKT XVI.**, Govor na Plenarnoj skupštini Kongregacije za klerike (16. ožujka 2009.).

4 Usp. **IVAN PAVAO II.**, **Postsinodalna** apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* (25. ožujka 1992.), br. 15: *l.c.* 679-681.

5 Usp. **IVAN PAVAO II.**, **Postsinodalna** apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* (25. ožujka 1992.), br. 29: *l.c.* 704

6 *Isto*; Usp. II. **VATIKANSKI SVEOPĆI SABOR**, Dekret *Presbi/terorum Ordinis*, br. 16; **PAVAO VI.**, Enciklika *Sacerdotalis coelibatus* (24. lipnja 1967.), br. 14, u: *AAS*, 59 (1967.), 662; ZKP kan. 277, § 1.

7 Usp. **KONREGACIJA ZA KLERIKE**, Direktorij za službu i život prezbitera *Tota Ecclesia* (31. siječnja 1994.), 57-60.

radi kraljevstva nebeskoga. I općenitije **biskup mora uvijek bdjeti da prezbiter bude vjeran u izvršavanju svojih ministerijalnih dužnosti** (usp. kan. 384 i 392). Naime, »biskupi upravljaju partikularnim Crkvama, kao Kristovi zamjenici i poslanici, savjetom, uvjeravanjem, primjerom, ali i autoritetom i svetom vlašću«. Među njima i njihovim prezbiterima postoji *communio sacramentalis* snagom ministerijalnog i hijerarhijskog svećeništva, koje je sudioništvo u jedinom svećeništvu Krista.⁹

Sigurno je da se obveza podložnosti prezbitera biskupu tiče područja vršenja vlastite službe koju trebaju obavljati u hijerarhijskom zajedništvu s vlastitim biskupom. Međusobni odnos između biskupa i njegovih prezbitera, u pravnom pogledu, nesvodiv je bilo na odnos hijerarhijske podređenosti javnoga prava u pravnim sustavima država, bilo na radni odnos između poslodavca i posloprimca.¹⁰ Ponekad ne nedostaje osoba koje u nekim organima građanskog društva krivo shvaćaju odnos koji vlada između klerika i biskupa, ne uzimajući ga u njegovoj sakramentalnoj povezanosti i prikazujući ga kao odnos koji postoji između bilo kojeg direktora poduzeća i njegovih »zaposlenika«.

U tom okviru »budući da mora štiti jedinstvo opće Crkve, biskup je dužan promicati zajedničku stegu sve Crkve i stoga zahtijevati obdržavanje svih crkvenih zakona« (kan. 392, § 1 ZKP) i mora paziti da se u crkvenu stegu ne uvuku zloupotrebe (usp. kan. 392, § 2 ZKP).

Naime dijecezanski biskup mora s posebnom brigom pratiti prezbitere, štiteći također i njihova prava (usp. kan. 384). Najveća većina svećenika u svakodnevnicima mirno živi vlastiti identitet i vjerno obavlja svoju službu, međutim »u slučajevima u kojima se utvrdi sablazan, osobito sa strane službenika Crkve, biskup mora biti čvrst i odlučan, pravedan i postojan u svojim intervencijama. U tim bolnim slučajevima, biskup je dužan odmah mtervenirati, prema kanonski utvrđenim normama, kako za duhovno dobro dotičnih osoba, tako i za popravlanje sablazni, kao i za zaštitu i pomoć žrtvama.«¹¹ U tom kontekstu, također i eventualno određena kazna »smatra se sredstvom zajedništva, to jest kao način nadoknade onih nedostataka individualnog i općeg dobra, koji su se pojavili u protucrkvrenom, kažnjivom i sablažnjivom ponašanju članova Božjega naroda«.¹²

8 II. VATIKANSKI SVEOPĆI SABOR, Dogmatska konstitucija, *Lumen Gentium*, br. 27.

9 Usp. II. VATIKANSKI SVEOPĆI SABOR, Dekret *Presbyterorum Ordinis*, br. 7; IVAN PAVAO II., Postsinodalna apostolska pobudnica *Pastores gregis* (16. listopada 2003.), br. 47, u: AAS, 96 (2004.), 887-888.

10 Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, Pojašnjenje *Elementi za oblikovanje područja kanonske odgovornosti dijecezanskog biskupa s obzirom na prezbitere inkardimirane u njegovu biskupiju i koji u istoj obavljaju svoju službu* (12. veljače 2004.), u: *Communicationes* 36 (2004.), 33-38. Usp. osim toga SVETA KONREGACIJA ZA KLERIKE, Deklaracija *Quidam episcopi* (8. ožujka 1982.), u: AAS, 74 (1982.), 642-645.

11 KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu Biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), br. 44.

12 IVAN PAVAO II., Govor Rimskoj Roti (17. veljače 1979.), u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* (1979/2), 412.

Treba ipak precizirati da dijecezanski prezbitar uživa određeni prostor autonomije u odlučivanju, bilo u vršenju službe, bilo u svojem osobnom i privatnom životu. U tom okviru on će osobno odgovarati za čine koji se tiču njegova privatnog života, kao i one izvršene u obavljanju službe. Stoga se biskup ne može smatrati pravno odgovornim za čine koje je izvršio određeni dijecezanski prezbitar kršeći kanonske propise, opće i partikularne. Takvo načelo, koje je uvijek baština Crkve, nosi sa sobom to da se kazneno djelo prezbitara, njegove posljedice i eventualna naknada štete pripisuju prezbitaru koji je zločin izvršio, a ne biskupu ili biskupiji koju biskup pravno zastupa (usp. kan 393).¹³

4. Potvrđuje se prema tome da će se u izvršavanju sudske zadaće biskup moći koristiti sljedećim općim mjerilima:

»a) Ako to ne nanosi štetu na račun pravednosti, biskup treba postupati tako da vjernici svoje sporove rješavaju na miroljubiv način i što prije se izmire, također i ako je kanonski postupak već započeo, izbjegavajući tako trajne ogorčenosti, kojima sudski slučajevi obično daju mjesta (usp. kan. 1446 ZKP).

b) Neka biskup opslužuje i čini da se opslužuju postupnički propisi utvrđeni za izvršavanje sudske vlasti, jer dobro zna da su takva pravila, daleko od toga da budu samo formalna prepreka, nužno sredstvo u utvrđivanju činjenica i postizanja pravde (usp. kan 135, § 3 i 391 ZKP).

c) Ako ima obavijest o ponašanjima koja teško škode općem crkvenom dobru, biskup mora diskretno, sam ili preko delegata, istražiti činjenice i odgovornost njihova počinitelja (usp. kan. 1717 ZKP). Kada smatra da je sakupio dovoljno dokaza o činjenicama koje su prouzročile sablazan, neka proslijedi formalnim ukorom ili opomenom dotičnoga (usp. kan. 1339-1340 ZKP). A ako to ne bi bilo dovoljno da se ukloni sablazan, nanovo uspostavi pravda i osoba popravi, neka biskup započne postupak za nametanje kazni, što će moći učiniti na dva načina (usp. kan. 1341 i 1718 ZKP):

- preko redovitog kaznenog postupka, u slučaju u kojem, zbog težine kazne, kanonski zakon to zahtijeva ili biskup to smatra pametnijim (usp. kan. 1721 ZKP).

- preko izvansudske odluke, sukladno postupku utvrđenom kanonskim zakonom (usp. kan. 1720 ZKP)«. ¹⁴

5. Ipak, treba istaknuti da se mogu utvrditi situacije teške nepokornosti od strane klera, u kojima se svaki pokušaj rješavanja problema pastoralnim i kanonskim sredstvima, već predviđenima u Zakoniku kanonskog prava, ne

13 Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, Pojašnjenje *Elementi za oblikovanje područja kanonske odgovornosti dijecezanskog biskupa s obzirom na prezbitere inkardimirane u njegovu biskupiju i koji u istoj obavljaju svoju službu* (12. veljače 2004.), u: *Communicationes*, 36 (2004.), 33-38.

14 KONGREGACIJA ZA BISKUPE, Direktorij za pastoralnu službu biskupa *Apostolorum Successores* (22. veljače 2004.), br. 68.

pokazuje dostatnim i prikladnim za uklanjanje sablazni, ponovnu uspostavu pravde i popravljanje krivca (usp. kan 1341 ZKP).

S namjerom i željom da promiče aktualizaciju onoga *salus animarum* (spase-nja duša), koje je vrhovni zakon Crkve, i da iziđe ususret posebnim zahtjevima koje, također i s boli, osjeća nemali broj biskupa u obavljanju svoje svakodnevne službe upravljanja, ovaj je ured smatrao shodnim podnijeti najvišem razmatranju prikladnost dopuštenja sljedećih **posebnih ovlasti**, koje je, **na dan 30. prošloga siječnja**, vrhovni svećenik udijelio ovoj kongregaciji:

I. Posebnu ovlast obrađivanja i predstavljanja Svetom Ocu na odobrenje u posebnoj formi i odluku, slučajeva otpuštanja iz kleričkog staleža *in poenam*, s odgovarajućim oprostom od obaveza proisteklih iz ređenja, uključujući celibat, onih klerika koji pokušaju ženidbu, makar samo i građansku i koji se opomenuti ne urazume i nastave u nepravilnom i sablažnjivom životu (usp. kan. 1394, § 1); i klerika krivih za teške izvanjske grijehе protiv šeste zapovijedi (usp. kan. 1395, §§ 1-2).

II. Posebnu ovlast interveniranja u smislu kan. 1399 ZKP, ili djelujući izravno u slučajevima, ili potvrđujući odluke ordinarija, ako to mjerodavni ordinariji budu tražili, zbog osobite težine kršenja zakona, i zbog nužnosti i hitnosti izbjegavanja objektivne sablazni. To je dopušteno zajedno s djelomičnim ukidanjem propisa kanona 1317,1319,1342, § 2 i 1349 ZKP, s obzirom na primjenjivanje trajnih kazni, koje se primjenjuju na đakone zbog važnih, a na prezbitere zbog veoma važnih razloga, uvijek podnoseći dotične slučajeve izravno vrhovnom svećeniku na odobrenje u posebnoj formi i odluku.

III. Posebnu ovlast obrađivanja slučajeva, uzimajući ih na znanje i proglašujući gubitak kleričkog staleža, s odgovarajućim oprostom od svećeničkih obaveza, uključujući celibat, onih klerika koji su napustili službu u razdoblju dužem od pet uzastopnih godina, i koji nakon pažljive provjere, ako je ona moguća, ustraju u takvoj hotimičnoj i nedopuštenoj odsutnosti iz službe.

S tim u vezi formuliraju se sljedeća pojašnjenja i označava se postupak koji trebaju slijediti oni biskupi koji, s obzirom na okolnosti, budu smatrali shodnim da ga upotrijebe.

6. Ova je kongregacija proučila slučajeve klerika, prezbitera i đakona, koji:

- pokušaju ženidbu, makar i samo građansku i, opomenuti, ne urazume se, ustrajavajući u nepravilnom i sablažnjivom ponašanju (usp. kan 1394, § 1).

- žive u priležništvu i čine druge teške prijestupe protiv šeste Božje zapovijedi (usp. kan. 1395, §§ 1-2) i ne pokazuju nikakav znak pokajanja, usprkos ponavljanim opomenama, niti očituju ikakvu nakanu da traže oprost od obveza proizišlih iz svetoga ređenja.

Cesto se u takvim slučajevima kazne »suspenzije« i nepravilnosti u smislu kan. 1044, § 1, br. 3¹⁵ nisu pokazale dostatnima i prikladnima za uklanjanje

15 Usp. također PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Izjava* (19. svibnja 1997.), u: *Communications*, 29 (1997.), 17-18.

sablazni, ponovnu uspostavu pravednosti i popravljjanje krivca (usp. kan. 1341 ZKP). Naime tek gubitkom kleričkog staleža, po propisu kan. 292 ZKP, klerik gubi također i prava te ga ne obavezuje nijedna obveza toga staleža.

Zato se vrhovni svećenik Benedikt XVI. udostojao dati Kongregaciji za klerike posebnu ovlast: *Obrade i predstavljanja Svetom Ocu, na odobrenje u posebnoj formi i odluku, slučajeva otpuštanja iz kleričkog staleža »in poenom«, s odgovarajućim oprostom od obaveza proisteklih iz ređenja, uključujući celibat, onih klerika koji su pokušali ženidbu, i samo građansku, i koji se opomenuti ne urazume i nastave u nepravilnom i sablažnjivom životu (usp. kan. 1394, § 1); i klerika krivih za teške izvanjske grijeha protiv šeste Božje zapovijedi (usp. kan. 1395, §§ 1-2).*

Svaki eventualni slučaj mora biti proveden putem zakonitog administrativnog postupka, ostavljajući uvijek netaknutim pravo na obranu.

Što se tiče odvijanja administrativnog postupka (usp. kann. 35-58, 1342, 1720 ZKP), koji u ovom slučaju mogu provoditi samo klerici, treba providjeti:

1. da se optuženoga obavijesti o optužbama za koje se tereti, kao i o odnosnim dokazima, dajući mu mogućnost izlaganja svoje obrane, osim ako se, zakonito pozvan, nije pojavio.

2. da se pomnjivo, uz pomoć dvojice prisjednika (usp. kan. 1424 ZKP) ispituju svi dokazi, prikupljeni elementi i obrana optuženog;

3. da se izda dekret, po propisima kann. 1344-1350 ZKP, ako o počinjenom deliktu nema dvojbi te kaznena tužba nije prestala zastarom u smislu kan. 1362. Dekret, izdan po propisima kann. 35-58, mora biti propisno obrazložen, izlažući u njemu, makar i sažeto, pravne i činjenične razloge.

7. Osim toga treba istaknuti da se mogu utvrditi stanja teške nepokornosti sa strane klera i da svaki pokušaj rješavanja problema pastoralnim i kanonskim sredstvima već predviđenima u Zakoniku kanonskoga prava ponekad ne donosi pozitivne rezultate te postoji rizik da to stanje potraje prekomjerno, s velikom sablazni vjernika i štetom općem dobru.

U tim okolnostima, ordinariji su često molili Apostolsku Stolicu da djeluje izravno ili da potvrdi njihove odluke, kako bi se s tim pitanjima suočili s većom učinkovitosti i autoritetom, određujući ponekad trajne kazne, ne isključujući ni otpuštanje iz kleričkog staleža, ako to traže posebne okolnosti.

Zato se njegova svetost udostojala dopustiti Kongregaciji za klerike posebnu ovlast interveniranja u smislu kan. 1399 ZKP, ili djelujući izravno u slučajevima ili potvrđujući odluke ordinarija, ako to mjerodavni ordinariji traže, zbog posebno teške povrede zakona, i zbog nužnosti i hitnosti izbjegavanja objektivne sablazni.

To je dopušteno uz djelomično ukidanje propisa kann. 1317, 1319, 1342, § 2, i 1349 ZKP, s obzirom na primjenu trajnih kazni, koje se primjenjuju na đakone zbog važnih, a na prezbitere zbog veoma važnih razloga, uvijek podnoseći dotične slučajeve izravno vrhovnom svećeniku na odobrenje u posebnoj formi i odluku.

To sa sobom donosi posebnu ovlast intervencije, u smislu kan. 1399 ZKP, djelujući izravno ili potvrđujući odluke ordinarija, ako oni to zatraže, za izri-

canje pravedne kazne ili pokore za izvanjsko kršenje božanskog ili kanonskog zakona. U zaista iznimnim i hitnim slučajevima, i kada nedostaje želja za pokanjem od strane krivca, moći će se također izreći trajne kazne.

Svaki eventualni slučaj mora biti proveden putem zakonitog administrativnog postupka, ostavljajući uvijek netaknutim pravo na obranu.

8. Ova kongregacija ima iskustvo sa slučajevima svećenika i đakona koji su napustili službu na produženo i neprekinuto razdoblje. U slučajevima u kojima se nakon pažljive provjere, koliko je to bilo moguće, ustanovila ustrajnost u takvoj dragovoljnoj i nedopuštenoj odsutnosti iz službe, intervencija Svete Stolice jamčila bi red u crkvenom društvu i sačuvala bi vjernike od upadanja u *error communis* (usp. kan. 144 ZKP) glede valjanosti sakramenata.

Zato se Sveta Stolica udostojala dopustiti Kongregaciji za klerike posebnu ovlast da:

obrađuje slučajeve, uzimajući ih na znanje i proglašujući gubitak kleričkog staleža, s odgovarajućim oprostom od svećeničkih obaveza, uključujući celibat, onih klerika koji su napustili službu u razdoblju dužem od pet uzastopnih godina, i koji nakon pažljive provjere, koliko je to bilo moguće, ustrajavaju u takvoj dragovoljnoj i nedopuštenoj odsutnosti iz službe.

Svaki eventualni slučaj, čak ako se utvrdio i prije dopuštenja ove ovlasti, morat će biti proveden na temelju sljedećeg postupka:

Cl. 1. Ordinarij inkardinacije može tražiti od Apostolske Stolice otpis kojim se izjavljuje gubitak kleričkog staleža, s odgovarajućim oprostom od svećeničkih obaveza, uključujući celibat, onoga klerika koji je napustio službu u razdoblju dužem od pet uzastopnih godina i koji nakon pomnijovog utvrđivanja, koliko je moguće, ustraje u takvoj dragovoljnoj i nedopuštenoj odsutnosti iz službe.

Cl. 2. § 1. Mjerodavan je ordinarij klerikove inkardinacije.

§ 2. Mjerodavni ordinarij može povjeriti vođenje ovoga postupka trajno ili za pojedinačne slučajeve jednomu prikladnom svećeniku svoje ili tuđe biskupije.

§ 3. U tom postupku mora uvijek sudjelovati promicatelj pravde, zbog dužne zaštite javnog dobra.

Cl. 3. Izjava o kojoj je riječ u čl. 1 može se načiniti tek pošto je mjerodavni ordinarij, obavivši potrebna istraživanja, na osnovi eventualne izjave samoga klerika, ili iskaza svjedoka, ili javnog mišljenja, ili po pokazateljima, stekao moralnu sigurnost o nepovratnom napuštanju klerika.

Cl. 4. Priopćenje bilo kojega spisa treba obaviti putem pošte ili na drugi siguran način.

Cl. 5. Istražitelj, pošto završi istraga, neka sve spise preda mjerodavnom ordinariju s odgovarajućim izvještajem; a on neka prema istini izrazi svoje mišljenje.

Cl. 6. Neka mjerodavni ordinarij preda Apostolskoj Stolici sve spise, skupa sa svojim mišljenjem i primjedbama promicatelja pravde.

Čl. 7. Ako se, prema sudu Apostolske Stolice, zahtijeva dopuna istraživanja, neka se to javi mjerodavnom ordinariju, s naznakom točaka u kojima treba da se dopuni istraživanje.

Čl. 8. Otpis o gubitku kleričkog staleža, s odgovarajućim oprostom od obveza koje proistječu iz svetoga ređenja, uključujući celibat, Apostolska Stolica dostavlja mjerodavnom ordinariju, koji će se pobrinuti da ga dade na znanje.

9. Poslije gubitka kleričkog staleža, u iznimnim slučajevima, klerik koji bi zatražio rehabilitaciju morat će prikazati Apostolskoj Stolici dužnu molbu preko nekoga dobrohotnog biskupa.

Želja je ove kongregacije da svaki ordinarij sve više nastoji s pravim očinstvom i pastoralnom ljubavi raditi tako da njegovi najdragocjeniji suradnici znaju živjeti crkvenu stegu kao učeništvo, poticani dubokim unutarnjim razlozima, imajući stalno na umu kako je potpuno bezvrijedno svakodnevno »činiti« bez »biti u Kristu«.

Claudio kard. Hummes
pročelnik

+ Mauro Piacenza
naslovni nadbiskup Vittoriane
tajnik